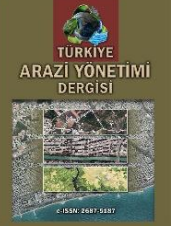

Türkiye Arazi Yönetimi Dergisi

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tayod>

e-ISSN: 2687-5187

Devam Eden Bir Mimarlık Krizi Olarak Kentsel Dönüşüm: Amasya İçin Dönüşüm Fırsat mı Tehdit mi?

Merve ÖZKAYNAK YOLCU*¹

¹Amasya Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, 05100, Merkez/Amasya

Anahtar Kelimeler:

Gecekondu Alanları
Kent Silueti
Kentsel Dönüşüm
Kentsel Yenileme
Kentli Hakkı

ÖZ

Sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan çöküntü alanlarını kaliteli mekânlara dönüştürmek, terk edilen bölgeleri yeniden kente kazandırmak amacıyla kentsel dönüşüm projeleri başlamıştır. Dünya'daki kentsel dönüşüm uygulamalarında mevcut dokunun korunduğu, iyileştirildiği ve yerel halkın fikirlerinin alındığı katılımcı planlama örnekleri bulunmaktadır. Türkiye'deki ise mevcut dokunun yıkılarak yeniden inşa edildiği, alt sosyal grubun yaşam alanlarının soylulaştırıldığı ve yerel halkın fikirlerinin yok sayıldığı dönüşüm uygulamaları olarak görülmektedir. Günümüzde dönüşüm olgusu küçük Anadolu kentlerinin bile kimliklerini tehdit eden ve kentli hakkının çiğnendiği bir kriz olmayı sürdürmektedir. Bu kapsamda topografik yapısı nedeniyle sınırlı yerleşim alanına sahip olan Amasya'da, gecekondu alanları olası kentsel dönüşüm süreci esnasında mevcut dokuya uygun dönüşümün yapılabilmesi çalışmanın ana problemini oluşturmaktadır. Bu problemten hareketle, Amasya'nın altı mahallesinin mevcut sokak dokusu, ada formları, binaların yoğunluğu, odak noktaları, yollar, yeşil alanlar, sokak analizleri ve sokak kesitleri ile analiz edilmesi ve olası dönüşüm uygulamalarına altlık oluşturması çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Sonuç olarak sorunlar, fırsatlar ve tehditler belirlenerek, alana yönelik tasarım ve planlama, yeni işlev, iyileştirme, yıkılma kararlarına ilişkin, kentsel alan, yerel halk ve yerel yönetime yönelik yedi kategoride öneriler sunulmuştur.

Urban Transformation as an Ongoing Architectural Crisis: Transformation Opportunity or Threat for Amasya?

Keywords:

Slum Areas
City Silhouette
Urban Transformation
Urban Renewal
Citizen's Right

ABSTRACT

Urban transformation projects have been started to transform the depressed areas in terms of social, economic, and cultural aspects into quality spaces and to bring the abandoned areas back to the city. There are examples of participatory planning in urban transformation practices in the world, where the existing texture is preserved, improved and the ideas of the local people are taken. In Turkey, it is seen as transformation practices in which the existing tissue is demolished and rebuilt, the living spaces of the lower social group are gentrified, and the ideas of the local people are ignored. Today, the phenomenon of transformation continues to be a crisis that threatens the identities of even small Anatolian cities and violates the right of citizens. In this context, in Amasya, which has a limited residential area due to its topographic structure, the main problem of the study is to make the shantytown areas suitable for the existing texture during the possible urban transformation process. Based on this problem, the aim of the study is to analyze the six neighborhoods of Amasya with the existing street texture, block of buildings, density of buildings, nodes, paths, green areas, street analyzes and street sections and to form a basis for possible transformation applications. As a result, by determining the problems, opportunities and threats, suggestions were presented in seven categories regarding design and planning, new function, improvement, demolition decisions for the area, urban area, local people, and local government.

*Sorumlu Yazar

*(merve.ozkaynak@amasya.edu.tr) ORCID ID 0000-0002-1423-6749

Araştırma Makalesi; DOI: 10.51765/tayod.1243086

Geliş Tarihi: 26/01/2023; Kabul Tarihi: 16/04/2023

Kaynak Göster (APA): Yolcu M.Ö. (2023). Devam Eden Bir Mimarlık Krizi Olarak Kentsel Dönüşüm: Amasya İçin Dönüşüm Fırsat mı Tehdit mi? *Türkiye Arazi Yönetimi Dergisi*, 5(1), 31-48.

1. GİRİŞ

Kentsel dönüşüm çağdaş kent koşullarının sağlanarak herkesin faydalanabildiği güvenli alanlar üretilmesi doğrultusunda (Lichfield, 1992), fiziksel, toplumsal ve ekonomik şartların iyileştirilerek kentsel refahı artırıcı ve yeniden canlandırıcı stratejileri içeren bütünlük bir eylem planı olarak tanımlanmaktadır (Roberts & Sykes, 2000). Bütünlük bir eylem planı içeren dönüşüm projeleri; toplumsal dışlanmanın olduğu bölgelerde bütünlüğün sağlanması, kalitenin yitildiği bölgelerin kaliteli alanlar haline getirilmesi ve ekonomik canlılığını kaybeden alanların kalkındırılmasını amaçlayan (Roberts, 2000) kalıcı, kapsamlı, geniş katımlı ve uzlaşmacı öneriler üretme ve uygulama sürecidir (Saraç, 2015).

Kentsel dönüşüm süreci kentsel yenilemenin temeline dayanmaktadır. 1800'lerin ortalarından İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar çevresel ve toplumsal bozulmalara karşı yenileme çalışmaları başlamıştır (Harvey, 2010). Nüfus artışıyla birlikte artan çevre kirliliğinin neden olduğu hızlı ve düzensiz yapılaşma, sağlıksız çevre ve düşük yaşam standartlarına çözüm olarak dönüşüm müdahaleleri başlamıştır (Madanipour, 2000; Oç & Tiesdell, 1997). 19. yy.'ın ortalarında kentle doğanın iç içe olması görüşüyle Park Hareketi kapsamında 1845'te Londra'da Victoria Parkı ve 1863'te New York'ta Central Park yapılmıştır (LeGates & Stout, 1998). 1850-1860 yılları arasında Haussman öncülüğünde kentsel yenileme kapsamında Paris'te geniş bulvarlar açılmıştır (Schubert, 1996). 19. yy.'ın sonlarına doğru "Güzel Kent", "Camillo Sitte'ci Yaklaşım", "Berlage, Amsterdam Planlaması" ve "Tony Garnier, Endüstriyel Kent ve Pratik Kent" gibi ütopyik kentler planlanmıştır (Tekeli, 2011). 1925'te kentleri yıkıp yeniden kurmayı öneren Le Corbusier'in "Plan Vois Pour Paris" isimli işlevsel kent kapsamında Paris'te dar sokaklarla eski konutlar kaldırılarak, gökdelenler yapılmıştır (Gürel Üçer & Yılmaz, 2004). 20. yy.'ın başlarında modernist hareket olarak nitelendirilen CIAM'ın Atina Sözleşmesi'nde belirlenen ilkeleri doğrultusunda; sağlıksız alanların yıkılarak modern, temiz, sağlıklı ve güzel kentler oluşturulması hedeflenmiştir (Jacobs & Appleyard, 1987).

1.1. Kentsel Dönüşüm ve Soylulaştırma

Sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan çöküntü alanlarının yeniden canlandırılmasını amaçlayan dönüşüm olgusu; kötü fiziksel şartlara sahip konut alanları ile terk edilmiş liman ve sanayi alanlarında kentin ekonomisine katkı sağlayacak uygulamalarla başlamıştır (Balamir, 2002). Dönüşüm uygulamaları kentsel yenileme, sağlıklaştırma, koruma ve soylulaştırma olarak sınıflandırılmaktadır (Tekeli, 2003).

Birincisi çöküntü alanı haline dönüşmüş eski bir alanın, yıkılıp fiziksel ekonomik ve çevresel koşullara göre yeniden inşa edilmesini ifade eden dönüşüm uygulamaları kentsel yenileme olarak tanımlanan müdahale biçimleridir (Özden, 2001). Çöküntü alanlarında rantların düşmesi durumunda, alanın yıkılıp

yeniden inşa edilmesiyle karlılık düzeyi artabilir (Tekeli, 2003). Fakat uluslararası uygulamalarda yaşam kalitesi düşmüş ve riskli olan alanlar olarak gözlenirken, Türkiye'deki uygulamalarda bu durumdan oldukça uzak olduğu görülmektedir (Kösten, 2016).

İkincisi dönüşüm şekli ise yıkıp yeniden yapma yerine sağlıklaştırma, imar-ıslah ya da yeniden canlandırma (Tekeli, 2003). Çöküntüleşme ile karşı karşıya kalan alanların küçük müdahalelerle onararak, sağlıklı, kaliteli ve yaşanabilir alanların kazandırılmasını amaçlayan dönüşüm sağlıklaştırma olarak tanımlanmaktadır (Yolcu, 2021). Bu alanlara imar bakımından güvence bedelleri verilmesi, yaşam kalitesinin artırılması ise imar-ıslah çalışmaları olarak adlandırılmaktadır. Dönüşecek alanlarda fiziksel bir müdahaleden ziyade ekonomik yaşamın kalkındırılması amaçlanıyorsa canlandırma olarak isimlendirilmektedir (Tekeli, 2003). Üçüncü dönüşüm biçimi ise tarihi değeri olan bir alanın yeni bir işlev kazandırılması ya da tarihi bölgede yaşayan sosyal tabakanın değiştirilmesiyle korunması ve soylulaştırılmasıdır (Kösten, 2016).

1949'da ABD'de, 1969'da İngiltere, 1970'lerde Hollanda'da konut yasalarıyla politik kararlar alınmış, kentsel dönüşüm kapsamında ilke imza atılmıştır (Couch, 1990). 1950'lere kadar yıkılan alanların rekonstrüksiyonları inşa edilmiş, 1960'lara kadar yaşanabilir alanların oluşturulması amacıyla canlandırma projeleri uygulanmıştır. 1970'lerde özel sektörün kaynaklarının artması ve sivil toplum kuruluşlarının dönüşüm sürecine katılmasıyla, halk projelerde söz sahibi olmaya başlamıştır. 1980'lerde uydu kentler öne çıkarken, 1990'lardan günümüze kadar ise stratejik bakış açısının benimsendiği, faaliyetlerin geniş ölçekte düşünüldüğü, toplumun önem kazandığı ve sürdürülebilir çevre kavramının öne çıktığı dönem olmuştur (Roberts, 2000). 1901'de Barselona'da endüstriyel bir alanın dönüşümünde sahil kıyısında yaşayan halk için sosyal alanlar oluşturulmuştur (Monclus, 2000).

1950-1960 yıllarında New Heaven'de çöküntü alanları uzman grup tarafından tasarlanırken; halkın proje sürecine dâhil edilmemesi nedeniyle isyanlar çıkması projenin başarısız olmasına neden olmuştur (Gibson & Stevenson, 2004). Rotterdam'da Kop van Zuid bölgesinin dönüşümünde gelir düzeyi yüksek kişilere yönelik kaliteli mekânlar inşa edilmesi planlanmış, fakat komşu yerleşimlere zarar verebileceği düşünülerek projenin iptali söz konusu olmuş, bütüncül ve sürdürülebilir bir planlamanın önemi anlaşılmıştır (Şekil 1).

2009'da Sidney'de liman bölgesini canlandırma projesi hazırlanmıştır (Şekil 2). Belediye başkanı tarafından rant kaygısının öne geçtiği, katılımcı fikirlerinin uygulamada ihlali ve tasarım problemleri nedeniyle proje dört kez değiştirilmiştir (Yedekçi, 2015). Dünya'daki dönüşüm örnekleri incelendiğinde tasarım aşamasında halkın katılımına önem verildiği, rant kaygısının öne geçmediği, dönüşümün toplumsal, sosyal ve ekonomik süreçlerinin çok yönlü ele alındığı görülmektedir.

(a)

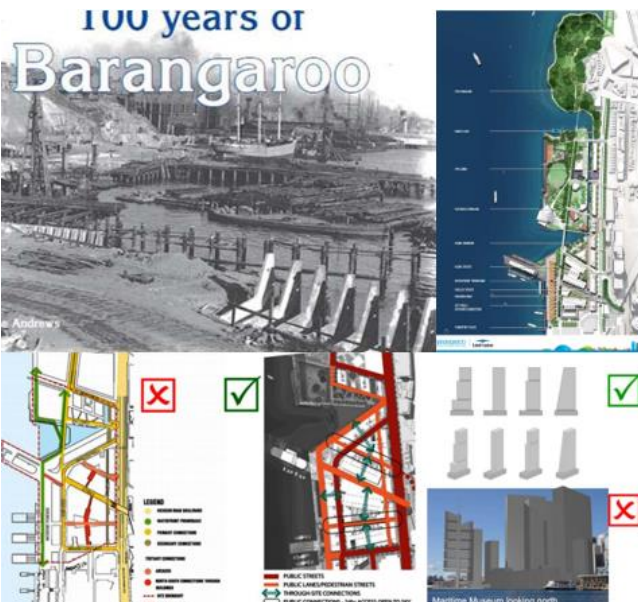

(b)

(c)

Şekil 1. (a) Rotterdam Kop Van Zuid Bölgesi'nin dönüşüm öncesi, (b) Dönüşüm projesi, (c) Dönüşüm sonrası (Beyond Plan, 2022)

Şekil 2. Barangaroo Sidney Limanının Dönüşüm Öncesindeki Durumu ve Dönüşüm Projesi (Mimdap, 2011)

Medellin'de yerinden etmeden ve mevcut konut dokusuna dokunmadan yürüyen merdiven ilaveleri önemli bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 3). İlk soylulaştırma projesi 1960'lı yıllarda Londra'da işçilerin bölgesinin dönüşümünde yoksul kesim yerinden

edilmiş, rant değeri yükselmiş ve alana yüksek gelirli kişiler yerleştirilmiştir (Uysal, 2006). Türkiye'de soylulaştırmanın birinci dalgası Kuzguncuk ve Arnavutköy'de, ikinci dalga Cihangir'de, üçüncü dalga ise Tophane, Karaköy ve Galataport örneklerinde gerçekleşmiştir (Akalin, 2016). 2000'li yıllarda gecekonduların dönüşümünde alt gelir grubu TOKİ'nin kent çeperlerinde inşa ettiği sosyal konutlara taşınırken, taşınmazlarının yerine inşa edilen konutlara kentin üst kesimleri yerleşmişlerdir.

Şekil 3. Medellin İyileştirme Projesi (Holcim Foundation, 2014)

Dönüşüm projeleri iddia edilen aksine medenileştirici değil, bölge sakinlerini yerinden eden, ötekileştirici ve seçkin bir uygulamadır (Pérouse, 2011). Kentsel dönüşüm talebi tüm toplumdan gelmesine rağmen, yalnızca üst grubun arz ve talebi odaklı şekillenerek yasal düzenlemelerle meşrulaştırılmaktadır. Zaman içinde gönüllü/gönülsüz dışlanma/dışlama kendiliğinden oluşmasıyla soylulaştırma dile getirilmeyen ancak beklenen ve istenen sonuç olmaktadır (Lovering & Evren, 2011).

Gecekonduların yeni imar haklarıyla dönüştürülmesi, kentsel dokuda parsel bazında yoğunluk artışı, kentsel mekânın metalaştırılması ve kamusal alanların özelleştirilmesi amacıyla tasarlanan projeler kentler için önemli kaynak sağlamaktadır. Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi yasası kapsamında dönüşüm uygulamaları yeni bir boyut kazanmış ve mevcut imar kararları hükümleri aşılmıştır. Soylulaştırmanın yasal mevzuatla meşrulaştırılması ise; arz ve talebin neo-liberal politikalarla belirlendiğini ve kentin güçlendirilmiş kentsel aktörler ile şekillendiğini göstermektedir. Yeni kapitalist düzenin kentsel üretim ilişkilerinin bir parçası olan bu uygulamalar, kentsel ayrışmayı ve mekânsal eşitsizliği ortaya çıkarmaktadır. Mevcut alanı fiziksel olarak iyileştirmek, toplumsal bozulmayı önlemek, çöküntü alanlarını kente bütünleşmiş etmek, kentsel yaşam kalitesini artırmak, gereksiz saçaklanmayı önlemek amacını taşıyan dönüşüm projeleri; gerçekte kent sosyolojisi sorunları barındıran fiziksel ve mekânsal boyuttaki değişimleri içermektedir. Depreme dayanıksız alanlar, kontrolsüz gelişen gecekondular ve güvenlik açığı bulunan alanlar dönüştürülürken; alt sosyal grubun taşınmazları üst sosyal gruba yasal yollarla aktarılmaktadır. Rantı üst noktaya taşıyan bu projelerin sonucunda ise mülk sahiplerini alım gücü aynı bölgede konut sahibi

olamamalarına ve mekânsal dışlanmaya neden olması soylulaştırmayı kaçınılmaz kılmaktadır. Sonuç olarak aklı “Kimin için kentsel yenileme ya da dönüşüm?” sorusu gelmektedir.

1.2. Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Yasal Süreci ve Uygulamaları

Kentsel dönüşüm projelerinin yasal süreci 1963 yılında 327 Sayılı kanunun 18. maddesi ile kullanma izni bulunmayan gecekondulara kentsel alt yapı hizmetlerinin götürülmesi ile başlamıştır (Seydioğulları, 2016). 1965 yılında kat irtifakının kaldırılarak katlarda bulunan dairelere farklı tapuların hazırlanmasını sunan 634 Sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu, 1966’da 775 Sayılı Gecekondular Kanunu ve 6785 Sayılı Eski İmar Kanunu’na düzenleme getirilerek ve ikili imar düzeni onaylanmıştır (Demirkıran, 2008). 1984 yılında 2981 sayılı İmar ve Gecekondular Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve 6785 Sayılı İmar Kanunu’nun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun ile 1984 Toplu Konut Kanunu gecekondular alanlarının kentsel dönüşüm projelerinin başlamasına olanak tanımıştır (Ersoy, 2005).

Türkiye’de ilk kentsel dönüşüm uygulamaları imar affı yasalarının ardından 1980’li yıllarda Ankara’da Portakal Çiçeği Vadisi ve Dikmen Vadisi bölgelerinde başlamıştır (Keleş, 2016). Portakal Çiçeği Vadisi dönüşüm projesinde; yaşam kalitesi yüksek bir alan kazandırmak amaçlanmıştır (Demirkıran, 2008) Fakat proje değişen yerel yönetim ve hedeflerin neticesinde, önerilen rekreasyon alanları oluşturulmamıştır (Uslu & Yetim, 2006). Gecekondular bölgesi olan Dikmen Vadisi’nin rekreasyon alanına dönüştürmek amacıyla hazırlanan projede ise; hak kaybının önlenmesi amacıyla mülk sahipleri tarafından kurulan kooperatiflerin yöneticileri, muhtarlar, inşaat firmaları ve belediye başkanlarının bulunduğu katılımcı planlama örneği sergilenmiştir (Yedekçi, 2015). 2004 yılında 5104 sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu ile dönüşüm projelerine yeni yasal düzenlemeler getirilmiştir. Örneğin Ankara girişi (protokol yolu) ve çevresini kapsayan çöküntü alanlarının dönüşüm projeleriyle fiziksel durumun iyileştirilmesi, estetik görünüme kavuşturulması ve kaliteli mekânlar oluşturulması amaçlanmıştır (Aydınli & Turan, 2012).

İstanbul’da Neslişah ve Hatice Sultan mahallelerinin dönüşümü kapsamında; 11. yüzyıldan bu yana Roman yerleşimi olan (Marsh, 2008), Sulukule ve Karagömrük Mahalleleri 2007’de fiziksel ve sosyal dönüşüm alanı ilan edilmiştir. Niteliksiz yapıların ortadan kaldırılarak tarihi dokunun yeniden canlandırılması amaçlanmasına rağmen; alandaki sosyo-kültürel doku, demografik yapı ve mahalle kültürü yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır (Şekil 4). Akademisyenler, STK’lar, meslek odaları ve uluslararası kuruluşların itirazlarına rağmen onaylanan proje, kamu yararına olmaması ve UNESCO mirası listesinde bulunan İstanbul kara surları koruma bandının değiştirilmesi nedeniyle açılan davalar sonucunda durdurulmuştur. Roman yerleşiminin tamamen yıkılması ile sonuçlanan projenin 12 yıl sonra sonuçlanan mahkemede, kamu yararına uygun olmaması gerekçesiyle iptal edilmiştir (Bayhan, 2013).

2006’da Fener-Balat-Ayvansaray dönüşüm projeleri; tarihi mirasın korunması, konutların ve altyapının iyileştirilmesi amacıyla dönüşüm bölgesi ilan edilmiştir. Semt sakinlerinin projenin hazırlık ve uygulama aşamasına katılımının mümkün olduğu vurgulanmıştır. Fakat yapılacak uygulamada bölgenin kimliği yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmış, toplumsal katılım sağlanamamış ve projede yerel halkı yerinden etmeye yönelik kararlar alınmıştır. Önerilen projede mevcut organik doku korunamamakta, tarihi konutların gerek yıkılarak gerekse kendi haline bırakılarak yıkılmaları beklenmekte ve yıkılan konut alanları birleştirilerek büyük ölçekli projelerin yapılması söz konusu olmuştur (Yedekçi, 2015).

(a)

(b)

Şekil 4. (a) Sulukule’nin Kentsel Dönüşüm Öncesi (Çavdar, 2022), (b) Sonrası (Bayhan, 2013)

Örneğin İstanbul’da Süleymaniye Camii çevresindeki ahşap konakların oluşturduğu tarihi dokunun yangın ve terk sebeplerinden dolayı 2006’da kentsel dönüşüm projesi kapsamında canlandırılması amaçlanmıştır (Balcan, 2014). Yıkılan tarihi yapıların yerine rekonstrüksiyonlarla tarihi kimliğin geri kazandırılması hedeflenmiştir. Fakat mülk sahiplerinin yeni konut alanlarına taşınma sürecinde sorunlar çıkmıştır.

İzmir’de Uzundere ve Kadifekale’de gecekonduların yıkılarak yerel halkın sosyo-ekonomik koşulları çerçevesinde farklı alternatif konut tipleri inşa edilmesi amaçlanmasına rağmen; kamulaştırma bedelleri ödenerek satın alınan konutlar yıkılmıştır. Bursa’da dönüşüm alanı ilan edilen Doğanbey’de konutlar yıkılarak parseller birleştirilmiş ve yüksek katlı yapılar inşa edilmiştir (Yedekçi, 2015). Gaziantep Şahinbey, Erzurum Yakutiye, Denizli Kurudere, Erzincan Çarşı Mahallesi ve Konya Şefikcan Caddesi örnekleri

Türkiye’de kentsel dönüşüm olgusunu ve gerçekleşme biçimini açıkça göstermektedir. Dönüşüm projelerinde öne sürülen vizyon ve kapsamın yerel halka öncelik tanıyan, katılımcı planlamanın öne çıkacağı ve hak kaybının yaşanmayacağı yönündeki söylemler proje süreci ve sonundaki eylemlerle örtüşmemektedir.

Örneğin Güzey (2009) “Sulukule Kentsel Dönüşüm Projesi’nin de bütüncül planlama yaklaşımının hiç sayıldığını tespit edilen ve hedeflerin oluşumunda etken olan sosyal ve ekonomik sorunlara çözüm getirmediği, özgün niteliklere ve gereksinimlere uygun bir planlama anlayışı üretmeyerek sosyal ve kültürel sürekliliği yok varsaydığı” ifade ederek, soylulaştırmanın devlet eliyle bir kentsel dönüşüm aracı olarak kullanıldığı belirtmiştir. Yapı-parcel ölçüğü yerine ada bazında planlamaların yapılması hak kaybına neden olmakta, sokak dokusu yok sayılarak yeni plan şemaları oluşturulmakta, mevcut yer, bağlam ve kimliğin korunması yerine yeni kimlik yaratma kaygısı taşınmakta, bölge halkının sosyo-kültürel ve ekonomik özellikleri düşünülmemektedir. Sonuç olarak insan ölçeğinde az katlı, bahçeli ya da avlulu evlerin oluşturduğu organik sokak dokusu yok edilerek, yüksek katlı toplu konut sisteminin entegre edilmeye çalışıldığı ve komşuluk ünitelerinin göz ardı edildiği benzeşen mekânlar ortaya çıktığı görülmektedir.

1.3. Dönüşümde Kentli Hakkı Kavramı

Kentlerin çöküntü, gecekondu ve yoksul mahallelerinde uygulanan kentsel dönüşüm projeleri mevcutta kırılğan olan birey ve gruplar borçlanma yoluyla yeni konut sahibi olmaya zorlanma ve sosyal ilişkilerin kaybedilmesiyle daha da kırılğan ve yoksul hale getirilmektedir. Bu projelerle yaşadıkları konutları ve bölgeleri terk etmeye zorlanan bireyler; barınma, istihdam, eğitim, sağlıklı ve kaliteli çevrede yaşama gibi temel haklarından mahkûm bırakılmaktadırlar.

18. yy.’da ortaya çıkan toplumsal mücadeleler endüstri devrimi ve kapitalizmle birlikte yapısal dönüşümler geçirmiştir (Castells, 2010). İlk kez Henri Lefebvre tarafından 1968’da yayınlanan “Le Droit La Ville” isimli çalışmada kullanılan kent hakkı kavramı; kentsel mekân içinde var olan ilişkileri yeniden yapılandırarak kentin biçimlenmesini ve kaderinde kentlilerin söz hakkı olması gerekliliğini vurgulamaktadır. Lefebvre kentin en önemli dinamiğini mekân üretimi olarak tanımlamakta ve bu süreçte kentlilerin söz hakkı olmasını ve toplumun mekânlara erişilebilirliğini ve mekânı kullanım hakkının sağlanması gerektiğini vurgulamıştır (Lefebvre, 2015). Harvey bireyin mekânı, mekânın da bireyi biçimlendirdiği sınıfsal farklılıkları ortaya çıkararak bir döngü olarak tanımlamıştır (Harvey, 2018). Marcuse (2010), kentteki her hak için mücadele edilmesini gerektiğini, bütün haklar elde edildiği zaman kent hakkının gerçekleşeceğini belirtmiştir. Purcell (2002) kent hakkının katılım hakkı ve kentsel mekânın yaşayanların ihtiyaçlarına göre üretebilmesi olarak nitelendirilen temellük hakkını içermesi gerektiğini vurgulamaktadır. Pugalıs & Giddings (2011) ise kentsel katılım dönüşüm esnasında anlık değil, bir süreç olması gerekliliğini vurgulamıştır.

1990’lardan itibaren kentsel mekânın üretiminde uygulanan neo-liberal politikaların oluşturduğu sosyal dışlanmaya karşı mücadele dalgaları başlamış ve kent hakkı ile ilgili uluslararası düzeyde 2004’te Dünya Kent Hakkı Şartı (UNESCO, 2005) bölgesel olarak 1992’de Avrupa Kent Hakları Deklarasyonu (The European Declaration of Urban Rights), 1994’te Avrupa Kentte Kadınlar Şartı (European Charter for Women in the City) ve 2000’de Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı, 2001’de yerel bir yasa olan Brezilya Kent Yasası (The Statute of the City) ve 2006’da Montreal Haklar ve Sorumluluklar Şartı yayınlanmıştır (Sadri, 2013).

Türkiye ise konut hakkını düzenleyen pek çok uluslararası sözleşmeye taraf olmuş; ayrıca 1961 ve 1982 anayasalarında konut hakkı konusu düzenlenmiştir. Kentlilere konut ihtiyacı ve kentsel altyapı hizmetinin sağlanması devletin görevidir. Piyasanın adaletli bir bölüşümü sağlayamayacağı gerçeğinden hareketle, konutun talep yerine ihtiyaç olarak görülmesi gerekmektedir (Tekeli, 2009). Maslow’un ihtiyaçlar hiyerşisinde belirttiği ait olma gereksinimi (Maslow, 1943); kentin kendisi yaşayanların kolektif hafızasıdır ve bu hafıza yerle bağlantılıdır (Rossi, 2006). Mekânsal aidiyet yerellik ve yerel kimlik üzerine kurulur (Bapat, 1987). Sürekli bir değişim halinde olan kentlerin kimlikleri de dönüşüm halindedir. Kendini yaşadığı yere ait hissetmeyen kişilerin yabancılaşması ve o yeri terk etmesi kaçınılmaz olmaktadır.

Türkiye’nin büyük şehirlerinde kentsel dönüşüm projeleri yerel yönetimler ve sermaye sağlayan firmalar tarafından gerçekleştirilmekte, yaşayan kişilerin fikir ve düşünceleri alınmaksızın uygulamaya konulmaktadır. Bu noktada temel sorun, dönüşüm alanında paydaş olan yerel yönetim, dönüşüm alanını tasarlayan mimar ve şehir plancıları, dönüşüm projelerini uygulayıcılar, dönüşümden en çok etkilenen yerel halk ve dönüşümden kentsel boyutta etkilenen diğer kullanıcıların dönüşüm konusunda farkındalık düzeylerinin yeterli olmaması öne çıkmaktadır.

Dönüşüm projeleri kapsamında kamu, özel sektör, yerel halk ve sivil toplum kuruluşları paydaş olarak yer almaktadır. Kamu sektöründe yer alan merkezi yönetim düzenleyici ve denetleyici rol üstlenirken, yerel yönetim ve özel sektör ortak uygulayıcı olarak görev almaktadır. Sivil toplum kuruluşları ise yerel halkı dönüşüm hakkında bilgilendirmek ve halkın beklentilerini yönetime bildirmesi açısından aracı bir rol oynamaktadır (Ahsan & Helvacıoğlu, 2022). Fakat Türkiye’de Sulukule, Tarlabası, Ayvansaray, Tekel Likör Fabrikası, Saray Sineması vb. pek çok örneği olduğu gibi dönüşüm uygulamaları bir alanı canlandırma, iyileştirme ya da yenilemeden daha çok soylulaştırma çalışmalarını içerdiğinden sivil toplum kuruluşları tarafından protesto edilmiştir.

Türkiye’deki büyük ölçekli kentlerdeki dönüşüm örneklerinde uygulama karşılaşılan güçlükler ve sorunlar Anadolu’nun küçük şehirlerinde başlayan kentsel dönüşüm uygulamalarında örnek alınmalıdır. Bu çalışmanın örneklem alanı olan merkez ilçesi 147 bin nüfuslu olan Amasya’da yaşayanların kentsel mekânın üretiminde ve kullanımında hak sahibi olması gereklidir. Amasya’da yaşayanların tüm kentliler gibi; güvenli, ulaşılabilir, güçlü altyapıya sahip ve ekolojik dengenin

sağlandığı bir kentte yaşama hakkı vardır. Her bir kentlinin ekonomik gelişmeden ve dönüşümden oluşan ranttan payını alma, yerel kimliğe sahip olan bir kentte yaşama ve aidiyet duyabileceği bir mahallede oturma hakkı bulunmaktadır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Problemi ve Amacı

Kent merkezlerinde bulunan yaşam ömürlerini tamamlamış binalar, gecekondular ya da kent içerisindeki sosyal çöküntü alanları kentsel dönüşüm projeleri kapsamında dönüştürülerek yeniden canlandırılmaktadır. Fakat genellikle kent merkezlerinde yer alan bu alanlar konumunun kentteki her alana eşit uzaklıkları sayesinde kolay ulaşılabilirlikleri önemli rant alanları haline gelmelerine neden olmaktadır. Bu alanlarda kentten eski dokusu ve zaman içinde oluşan kimliği yok sayılarak, kent silüetleri yok edilmekte ve yerlerine yüksek katlı yapılar inşa edilmektedir. Yapılan literatür araştırması sonucunda bu alanların kentsel dönüşüme girdikten sonra eski/yeni durumlarının tipomorfolojik analizlerinin yapıldığı görülmektedir. Fakat bu durumda dönüştürülen alanın eski dokusu, kimliği ve özgünlüğü yitirilmiştir. Ayrıca alanın dönüştürülen yeni dokusu oluşturulmuş olmaktadır. Bu kapsamda dönüşüm sonrası yapılan araştırmalar, öneriler ve eleştiriler alan bazlı olduğundan sonucu değiştirmemektedir. Sonuç olarak kendine özgü kimliği ve dokusuyla önem taşıyan gecekondular alanlarının dönüşmeden önce tipomorfolojik açıdan incelenmesi, alanın belgelenmesi ve öneriler sunulması çalışmanın ana problemini oluşturmaktadır.

Bapat'ın ileri sürdüğü en ekonomik ve etkili dönüşüm yerleşimin morfolojisinin korunarak ve alanların sahiplenilmesini sağlayarak yerinde ve yerlisiyle iyileştirme müdahaleleridir (Bapat, 1987). Harvey (2018)'e göre ise dönüşüm esnasında ortadan kaldırılan "rezil sokaklar", kentin başka yerlerine taşınarak tekrar üretilir. Bu bağlamda yerleşim alanlarının morfolojik yapılarını tespit ederek doğru bir dönüşüm projesi üretilmesi ve Harvey'in öne sürdüğü gibi mevcut problemleri alanın başka alana taşınmadan yerinde çözümü çalışmanın ana problemini oluşturmaktadır. Öne sürülen problem doğrultusunda gecekondular alanlarının kentsel dönüşüm sürecine girmeden önce alan analizlerinin yapılması, hâlihazırda bulunan alanın morfolojilerinin incelenmesi önem taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı kentin kimliğini oluşturan ve silüet yaratan bir bölgenin ne şekilde dönüşmesi gerekliliğine dair bir rehber oluşturmaktır. Bu bağlamda; kentsel dönüşüm tehlikesi/fırsatı ile karşı karşıya olan Amasya'nın gecekondular alanları olan Üçler, Fethiye, Dere, Gökmedrese, Yüzevler ve Şehirüstü mahallelerinin dönüşümden önce incelenerek, mevcut durum analizlerinin yapılması çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

2.2. Araştırma Soruları

Bu çalışma belirtilen problem ve amaç doğrultusunda şu sorulara cevap aramaktadır:

- Kent dokusunun ve kimliğinin korunması yoluyla dönüşüm nasıl sağlanabilir?
- Gecekondular alanları dönüştürülmeli mi?
- Gecekondular yapılarından öğrenilecekler nelerdir?
- Amasya için kentsel dönüşüm fırsat mı tehdit mi?
- Amasya için kentsel dönüşüm kapsamında neler yapılmalı?

2.3. Araştırmanın Önemliliği ve Tekliği

Kentsel dönüşüm kavramına dair yapılan literatür araştırması sonucunda sosyal çöküntü alanları, gecekondular alanları ya da ekonomik açıdan gelir düzeyleri düşük olan alanların kentsel dönüşüm alanı olarak ilan edilmesiyle beraber hazırlanan ya da uygulanan projeler üzerinden değerlendirilme yapıldığı görülmektedir. Fakat eski doku kaybedilmiş ve alanın yeni kimliği oluşturularak kentin çehresi değiştirilmiş, yapılacak eleştirilerle değiştirilmeyecek duruma gelmiştir. Bu çalışmalar yalnızca dönüşümün eksiklerini ya da bir sonraki alanda uygulanacak projelere altlık oluşturma sınırlı kalmaktadır. Oysaki dönüşüme girecek alanların önceden tespit edilmesi ve yerleşim alanının analizlerinin yapılması ile kentsel dönüşüm bir fırsat haline dönüştürülebilir. Bu kapsamda çalışma; kentsel dönüşümde kimliğin korunması, sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi ve çöküntü alanların kaliteli, yaşanabilir, erişilebilir ve güvenli alanlar haline dönüştürülmesi açısından önemini ortaya koymaktadır. Ayrıca kentsel dönüşüm projelerinde alanların soylulaştırılması, alanın kullanıcısının yer değiştirmesi ve yeni konut alanlarının sağlanarak yerinden edilmesi şeklinde sonuçlanmasının önüne nasıl geçileceğini tartışmaktadır.

2.4. Araştırmanın Yöntemi

Çalışma kapsamında Amasya'nın çöküntü alanları olan ve örneklem olarak seçilen Üçler, Fethiye, Dere, Gökmedrese, Yüzevler ve Şehirüstü mahallelerinin mimari, kentsel tasarım ve planlama kriterleri bağlamında; üst ölçekte konumları ve önemi ile alt ölçekte mevcut sokak dokusu, ada formları, binaların yoğunluğu, bina boyutları, oranları, odaklar, kamusal alanlar ve yeşil alanlar ile yaya, araç, bina ve ada kesitlerini içeren sokak analizleri ve kesitleri analiz edilmiştir. Bu mahallelerde saha araştırması yapılarak, mevcut durum fotoğraflarla belgelenmiştir. Çalışma sonunda seçilen örneklem alan üzerinden yapılan analiz çalışmaları sonucunda alanın mevcut durumu, fırsatları ve tehditleri belirlenmiştir.

2.5. Araştırmanın Kısıtları

Çalışma kapsamında gecekondular alanlarının kentsel dönüşümünün öncesinde tipomorfolojik analizlerinin yapılmasının amaçlandığı bu çalışma, mekânsal analizlerle sınırlandırılmıştır. Çalışma kapsamında kentsel dönüşüm toplumsal yönü araştırma dışında tutulmuştur. Gelecek çalışmalarda dönüşüm kapsamında ele alınan bölgelerde yerel halkın oluşturduğu etnik köken, kültürel yapı, demografik yapı gibi özellikleri barındıran toplumsal kimliğin incelenmesi amacıyla

alanda yaşayan kişilere anket uygulaması yapılabilir. Bu kapsamda yerel halkın yanı sıra bölgesel çalışmaların etkilediği kentsel alanlarda kenttin farklı bölgelerinde yaşayan kişilere de anket uygulaması yapılabilir.

3. BULGULAR

3.1. Çalışma Alanının Seçimi

Amasya tarihi kent merkezinde yer alan kentsel dönüşümü söz konusu mahalleler çalışma kapsamında değerlendirilmeye alınmıştır. Bu kapsamda kentsel çöküntü alanları olan gecekondular, ayırık nizam apartman ve bitişik nizam apartman yapılarının bulunduğu mahalleler üç kategoride sınıflandırılmıştır. A tipi gecekonduların bulunduğu mahalleleri nitelerken, B tipi gecekonduların bulunduğu mahalleleri nitelerken, B tipi gecekondularla birlikte ayırık nizam apartmanların yer aldığı dönüşümün başladığı mahalleleri belirtmektedir. C tipi ise bitişik nizam apartmanların yer aldığı mahalleleri tanımlamaktadır. Bu kapsamda;

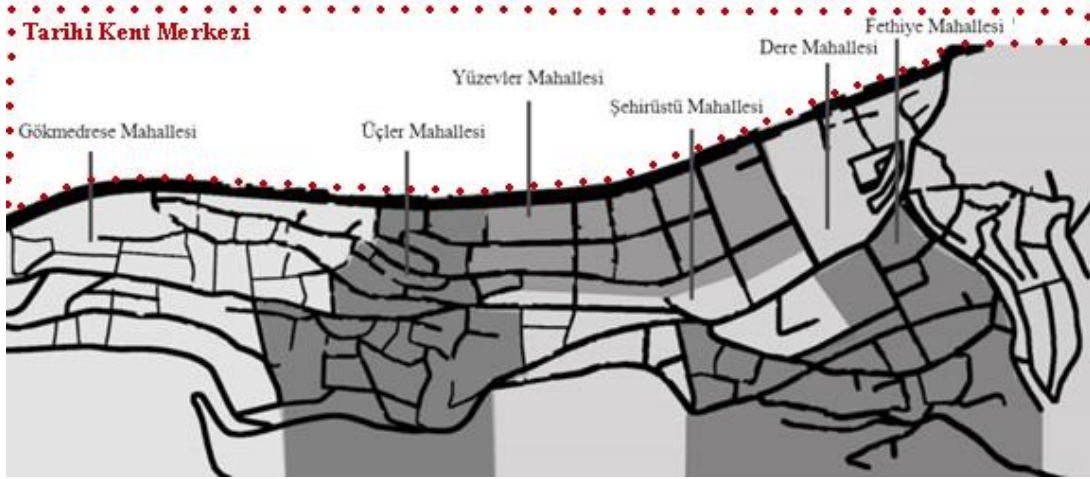
- A tipinde yer alan Dere Mahallesi'nde gecekondular toplu olarak yer almaktadır.
- B tipinde yer alan Gökmedrese, Üçler ve Fethiye mahallelerinde gecekondularla birlikte ayırık nizam konut yapıları bulunmaktadır. Bu bölgede parsel bazında dönüşümlerle beraber gecekonduların

yerine apartman tipi konutlar inşa edilmeye başlamıştır.

- C tipinde yer alan Şehirüstü ve Yüzevler mahallelerinde ise; bitişik nizam apartmanlar yer almaktadır.

3.2. Çalışma Alanı Sınırları

Yeşilirmak Nehri'nin açtığı dar bir vadide kurulan Amasya'nın, dağlarla çevrili topografik yapısından dolayı eğimli yerleşim alanlarına sahiptir. Amasya'nın tarihi kent merkezine en yakın konumda bulunan Dere, Gökmedrese, Üçler, Fethiye, Şehirüstü ve Yüzevler Mahallesi eğimli bir arazide konumlanmaktadır. Bu mahallelerde bulunan gecekonduların tarihi kent merkezine en yakın konumda yer alması, gecekonduların sosyal çöküntü bölgesi oluşturması ile kentsel dönüşüm ihtiyacını oluşturmaktadır. Ayrıca alanda iki adet yüksek katlı yapının inşa edilmesi bölgede kentsel dönüşümün ne şekilde ele alınacağı sorununu ortaya koymaktadır. Çalışma kapsamında seçilen Dere, Gökmedrese, Üçler, Fethiye, Şehirüstü ve Yüzevler mahallelerinin konumunu ve sınırlarını gösteren harita Şekil 5'te verilmiştir.

Şekil 5. Çalışma Kapsamında Seçilen Mahalle Sınırları

3.3. Morfolojik Analizler

Bu bölümde çalışma alanı kapsamında belirlen altı mahalle sokak dokusu, yapı adası formları, binalar, odaklar ve yeşil alanlar ile sokak kesiti olmak üzere beş başlık altında incelenmiştir.

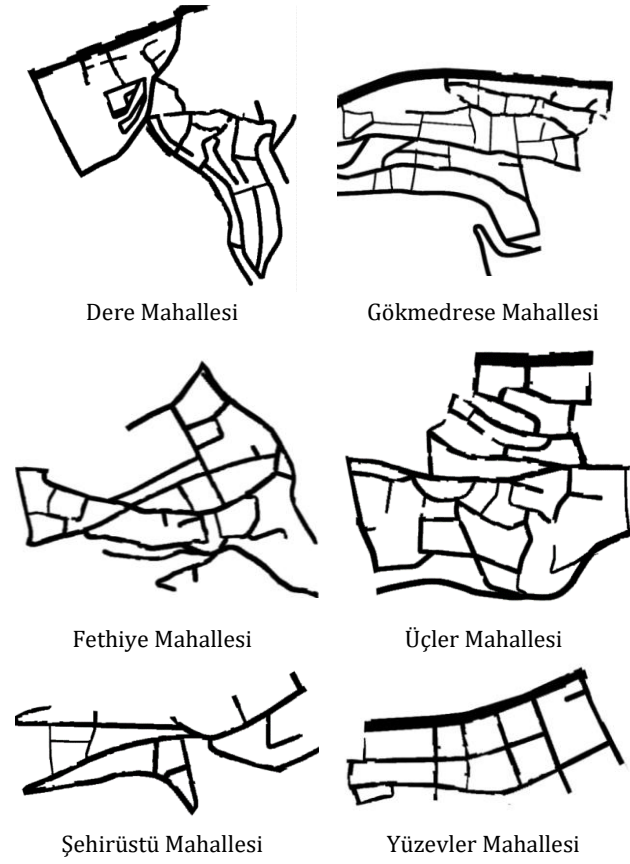
3.3.1. Sokak dokusu

Çalışma kapsamında incelenen altı mahallenin sokak dokusu Şekil 7'de verilmiştir. Bu kapsamda Dere, Üçler, Fethiye, Şehirüstü ve Gökmedrese mahalleleri düzensiz ve plansız kentleşmenin sonucunda oluşan geleneksel organik sokak dokusuna sahiptirler. Yüzevler Mahallesi ise birbirine paralel ve dik sokakların oluşturduğu ızgara (gridal) plan şemasına sahiptir. Mahallelerde dik ve eğimli topografya ile uyumlu birbirine paralel sokaklar oluşmuştur. Eğimli sokaklar eğimin elverişli olduğu alanlar doğrultusunda uzanmaktadır.

Her mahalledeki sokaklar tek aracın geçebileceği dar ve kıvrımlı organik araç yolları yer yer genişleyerek iki aracın geçişine imkân tanımaktadır. Sokakların çoğunluğunda kaldırım bulunmamakla birlikte, mevcutta bulunan kaldırımlar oldukça dardır. Alt kottan üst kota düşey sirkülasyonda yaya erişilebilirliğinin sağlanması için, uzun sahanlıksız merdivenler inşa edilmişlerdir (Şekil 6).

Şekil 6. Mahallelerde Düşey Sirkülasyonu Sağlayan Merdivenler ve Eğimli Sokaklar

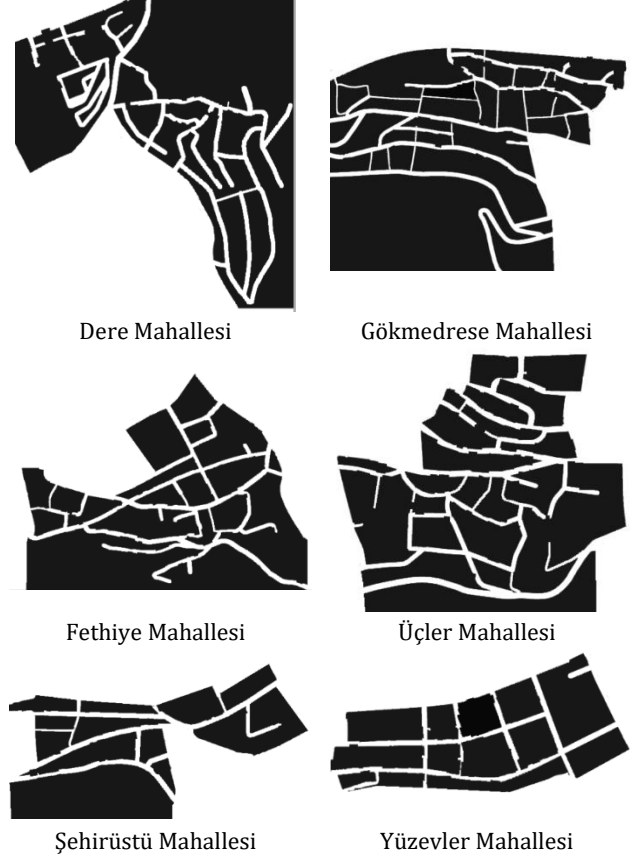
Şekil 7. Mahallelerin Sokak Dokusunun Analizi

3.3.2. Yapı Adası Formları

Yapı adası dört yanı sokakla çevrili yerleşim birimidir. Adanın formu ile boyutu kentin yerleşim formunu, yapıların biçimini ve karakterini belirlemektedir. Çalışma alanında bulunan altı mahallenin ada formları Şekil 7’de yer almaktadır.

Mahallelerin adaların sayısı ve kapladıkları alan metrekare (m^2) olarak belirlenmiştir ve Tablo 1’de belirtilmiştir. Yapılan analizlere göre; en fazla ada sayısı 31 ada ile Gökmedrese Mahallesi’nde, en az ada sayısı 12’şer ada ile Şehirüstü ve Dere Mahallesi’ndedir. En küçük ada $350 m^2$ ile Gökmedrese Mahallesi’nde, en büyük ada ise $14650 m^2$ ile Fethiye Mahallesi’ndedir. Ortalama ada m^2 incelendiğinde; en düşük değer $2790 m^2$ ile Üçler Mahallesi’nde, en yüksek değer $4671 m^2$ ile Fethiye Mahallesi’ndedir. Mahallerin ada metrekarelerinin toplamı en fazla alan $94.258 m^2$ ile Gökmedrese Mahallesi iken; en az $54.161 m^2$ ile Şehirüstü Mahallesi’dir.

Farklı formlarda olmasına rağmen, ada tipleri kendi içinde ana formlarda gruplanabilmektedir (Şekil 9). Bu kapsamda altı mahalledeki ada formları kare, dikdörtgen, yamuk ve açılı/üçgen olmak üzere dört kategoride gruplandırılarak analiz edilmiş ve analiz sonuçları Şekil 8’de verilmiştir. Mahallelerdeki yapı adası formları gruplanması incelendiğinde bitişik nizam yapılaşmanın bulunduğu Yüzevler Mahallesi’nde kare ve dikdörtgen ada tipleri yer almaktadır. Gecekondu yerleşimlerinin yer aldığı Fethiye, Üçler ve Gökmedrese Mahallesi’nde kare, dikdörtgen, yamuk ve açılı/üçgen ada tipleri bulunmaktadır.

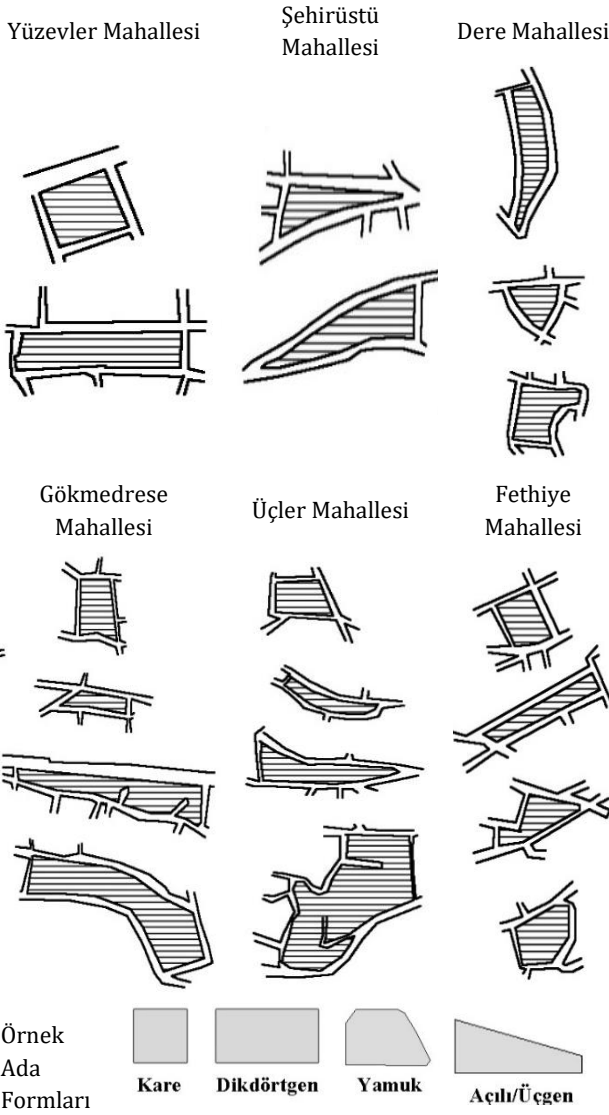

Şekil 8. Mahallelerin Yapı Adalarının Analizi

Plansız dağınık yerleşimin bulunduğu Dere Mahallesi’nde kare, yamuk ve açılı/üçgen ada tipleri vardır. Bitişik nizam konutların yer aldığı Şehirüstü Mahallesi’nde ise açılı/üçgen ada tipleri olduğu analiz edilmiştir.

Tablo 1. Mahallelerin Yapı Adası Verileri

	Min. Ada m^2	Max. Ada m^2	Ort. Ada m^2	Ada Sayısı	Toplam m^2
Yüzevler Mahallesi	1300	11650	4431	15 ada	70.901
Fethiye Mahallesi	660	14650	4671	17 ada	84.086
Şehirüstü Mahallesi	1420	10915	4166	12 ada	54.161
Gökmedrese Mahallesi	350	12820	2627	31 ada	94.258
Üçler Mahallesi	450	9120	2790	24 ada	69.74
Dere Mahallesi	1010	12850	4291	12 ada	55.786

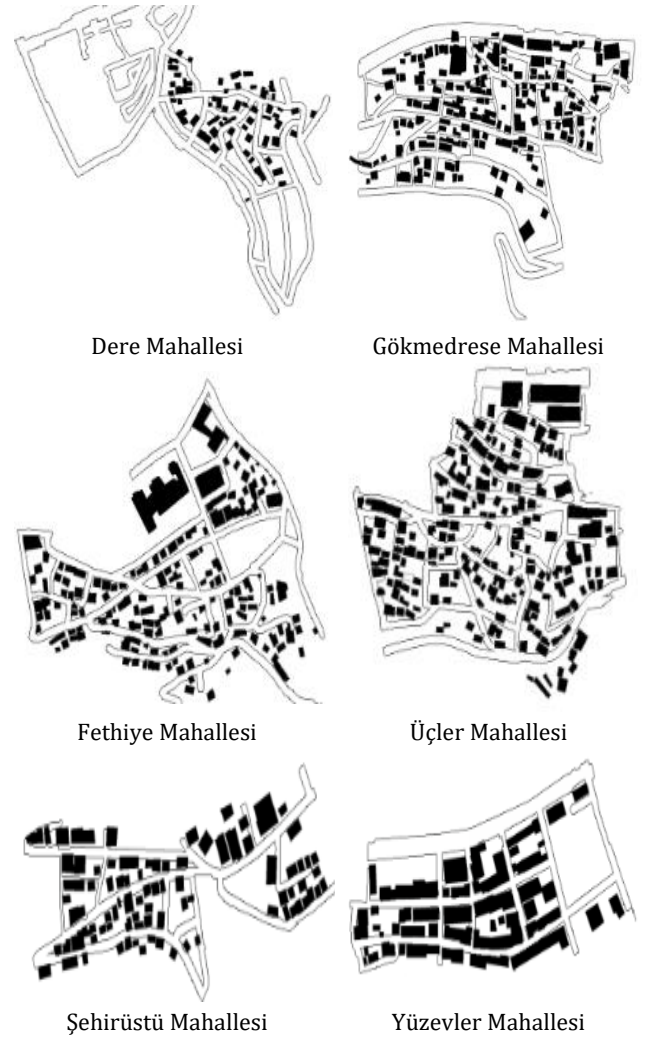

Şekil 9. Mahallelerin Yapı Adaları Formlarının Analizi

3.3.3. Binalar

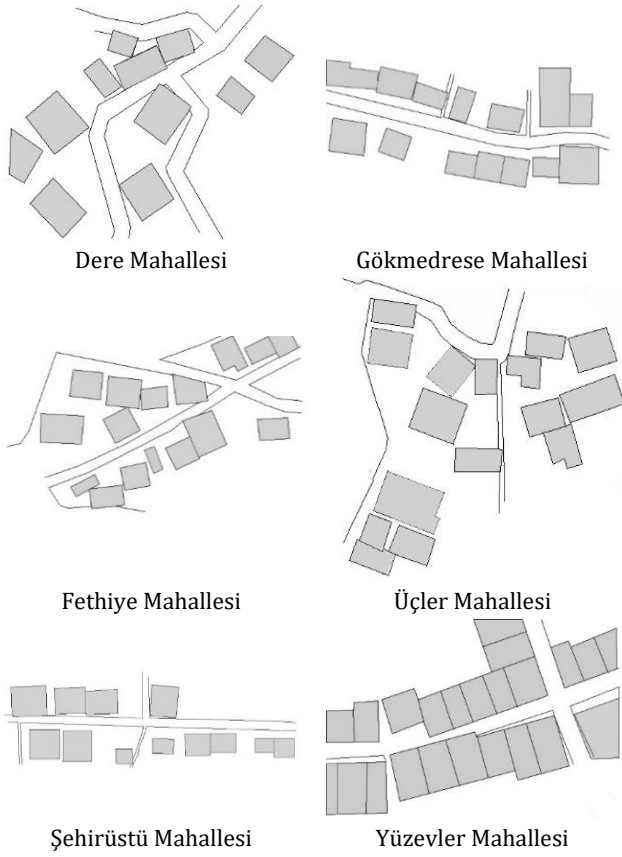
Çalışma alanını oluşturan altı mahalle yapı yoğunluğu ve yapı nizamları incelenmiştir. Yapı yoğunluklarını gösteren doluluk-boşluk analizleri Şekil 10'da verilmiştir. Alanda bulunan yapı türleri incelendiğinde; Dere Mahallesi'nde konut alanları, Gökmedrese, Üçler ve Şehirüstü Mahallesi'nin kuzeyinde bulunan yapılarda zemin kat ticaret, üst kat konut olarak kullanılırken; diğer alanlar konut alanlarıdır. Fethiye Mahallesi'nde hastane, ticaret alanları ve konut alanları bulunmaktadır. Yüzevler Mahallesi'nde bulunan yapıldığı dönemde konut olarak inşa edilen yapılar günümüzde ticaret alanı olarak kullanılmaktadır.

Yüzevler ve Şehirüstü mahallelerindeki konutların bitişik nizamda yüksek katlı inşa edilmiş olması nedeniyle birbirinin ışığını ve manzarasını kesmektedirler. Dere, Gökmedrese, Fethiye, Gökmedrese ve Üçler mahallelerindeki konutların farklı akslarda, az katlı ve ayrık nizamda inşa edilmesi ise birbirinin ışığını kesmeyen ve manzara olanağını tanıyan tipolojilerin ortaya çıkmasını sağlamışlardır.

Şekil 10. Mahallelerin Bina Yoğunlukları ve Doluluk-Boşluk Analizleri

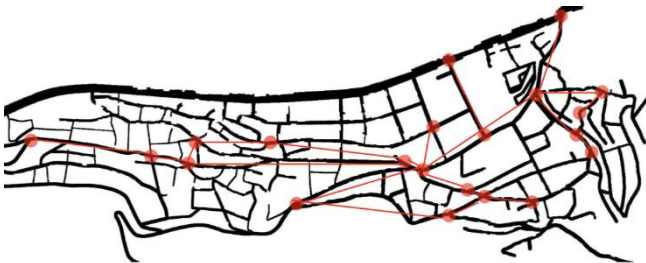
Çalışma alanında dönüşümde mevcut yerleşimi analiz etmek ve binaların birbiri ile ilişkisini belirlemek amacıyla bina nizamları incelenmiştir (Şekil 11). Bina nizamları bir yerleşimin dokusunu, binaların kendi aralarındaki düzeni ve karakterini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda bina nizamları incelendiğinde; Dere Mahallesi küçük parseller üzerinde ayrık nizamda inşa edilen gecekondu tipi konutlardan oluştuğu görülmektedir. Üçler ve Fethiye mahalleleri ayrık nizamda inşa edilen gecekondu ve apartman tipi konutlardan oluşmaktadır. Şehirüstü ve Yüzevler mahallelerinde bitişik nizamda inşa edilen apartman tipi konutlar bulunmaktadır. Gökmedrese Mahallesi'nde ise ayrık ve bitişik nizamda gecekondu ve apartman tipi konutlar yer almaktadır. Yapı yoğunluğu Dere Mahallesi'nde en az, Yüzevler Mahallesi'nde en fazladır.

Şekil 11. Mahallelerin Bina Nizamlarının Analizi

3.3.4. Odaklar ve Yeşil Alanlar

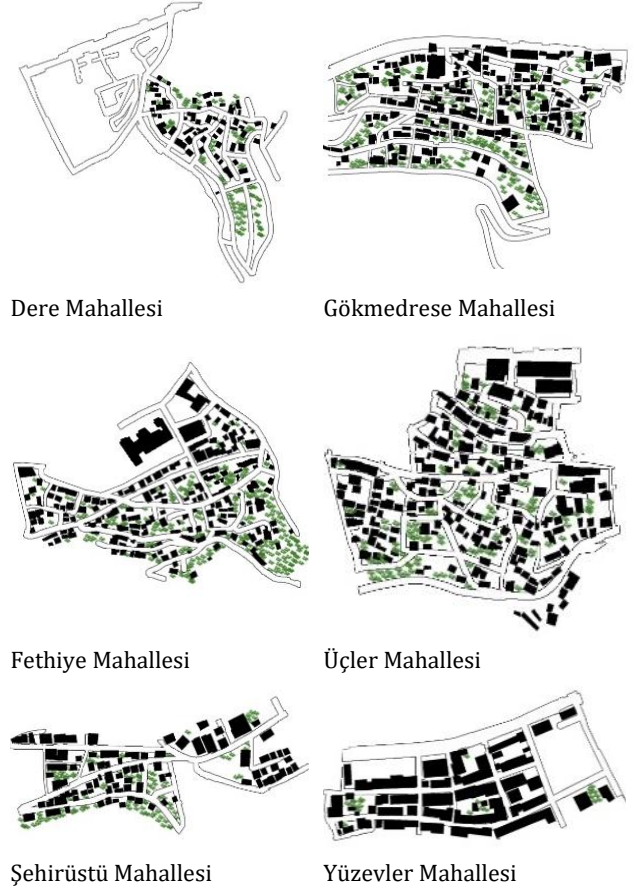
Açık alanların, odak noktalarının ve meydanların üst ölçekte birbiri ile bağlantısının analizi mekânın karakteristik özelliklerinin belirlenmesi için önemlidir. Birden fazla sokağın birleşim noktalarında genişleyerek meydanlar oluşturmaktadır. Bu kapsamda yapılan analizler sonucunda Şekil 12’de açık alanların konfigürasyonları gösterilmiştir. Mahallelerin birbiri ilişkili olması nedeniyle, odaklar toplu olarak analiz edilmiş ve toplam 21 adet odak belirlenmiştir. Tüm odak noktaları tasarlanan ve planlanan bir mekândan ziyade, birden fazla sokağın birleşerek oluşmuş ve arazinin topografik durumuna göre biçimlenmiştir. Alanda kamusal alan niteliğinde meydan bulunmamaktadır.

Şekil 12. Mahallelerin Odak Noktalarının Konfigürasyonları

Yerleşimlerin yeşil alanların analizi ile bina doluluk arasındaki ilişki kentsel sürdürülebilirlik, mekânın kalitesi ve kentsel standartların yüksekliğiyle bağlantılıdır. Gül & Küçük (2001), gelişmiş ülkelerde yeşil alanların nitelikleri ve nicelikleri yaşam kalitesi ile

özdeşleştirildiğini ifade etmiştir. Mahallelerin yeşil alan analizinde kamusal alan ve rekreasyon alanı bulunmadığı saptanmıştır. Dere, Gökmedrese, Üçler, Fethiye ve Şehirüstü mahallelerinde konutların bahçesinde bulunan yeşil alanlar mahallelerin yeşil alanlarını oluşturmaktadır. Yüzevler Mahallesi’nde ise bitişik nizam konutların bulunmasından dolayı yeşil alan yok denecek kadar az olduğu tespit edilmiştir (Şekil 7).

Şekil 13. Mahallelerin Bina Nizamlarının Analizi

3.3.5. Sokak Analizi ve Kesiti

Dere, Gökmedrese, Üçler ve Fethiye mahallelerdeki eski gecekondular ahşap ve taş malzeme kullanılarak inşa edilmişken, betonarme malzeme kullanılarak yapılan konutlarda bulunmaktadır. Tek, iki ya da üç katlı olan konutların sıvaları ve boyaları dökülmüş bakımsız haldedirler. Yüzevler ve Şehirüstü mahallelerindeki konutlar ise dört veya beş katlı olarak inşa edilmişlerdir.

Dere Mahallesi Sokak kesiti incelendiğinde; tek, iki veya üç katlı konutların yer aldığı görülmektedir. Yapı yükseklikleri 3-9 m arasında değişkenlik gösterirken, sokaklar ise 3 m genişliğindedir. Sokaklarda yayalar için kaldırım ve bisiklet yolu bulunmamaktadır.

Gökmedrese Mahallesi Sokak kesiti incelendiğinde; bahçeli veya avlulu tek ya da iki katlı konutların yer aldığı görülmektedir. Bahçeleri nedeniyle konutların arasındaki mesafe 3-30 m arasında değişkenlik göstermektedir. Eğimli arazide konumlanan konutların bahçe duvarları arasında 3 m genişliğinde sokaklar vardır. Az katlı gecekonduların yanında 4-5 katlı

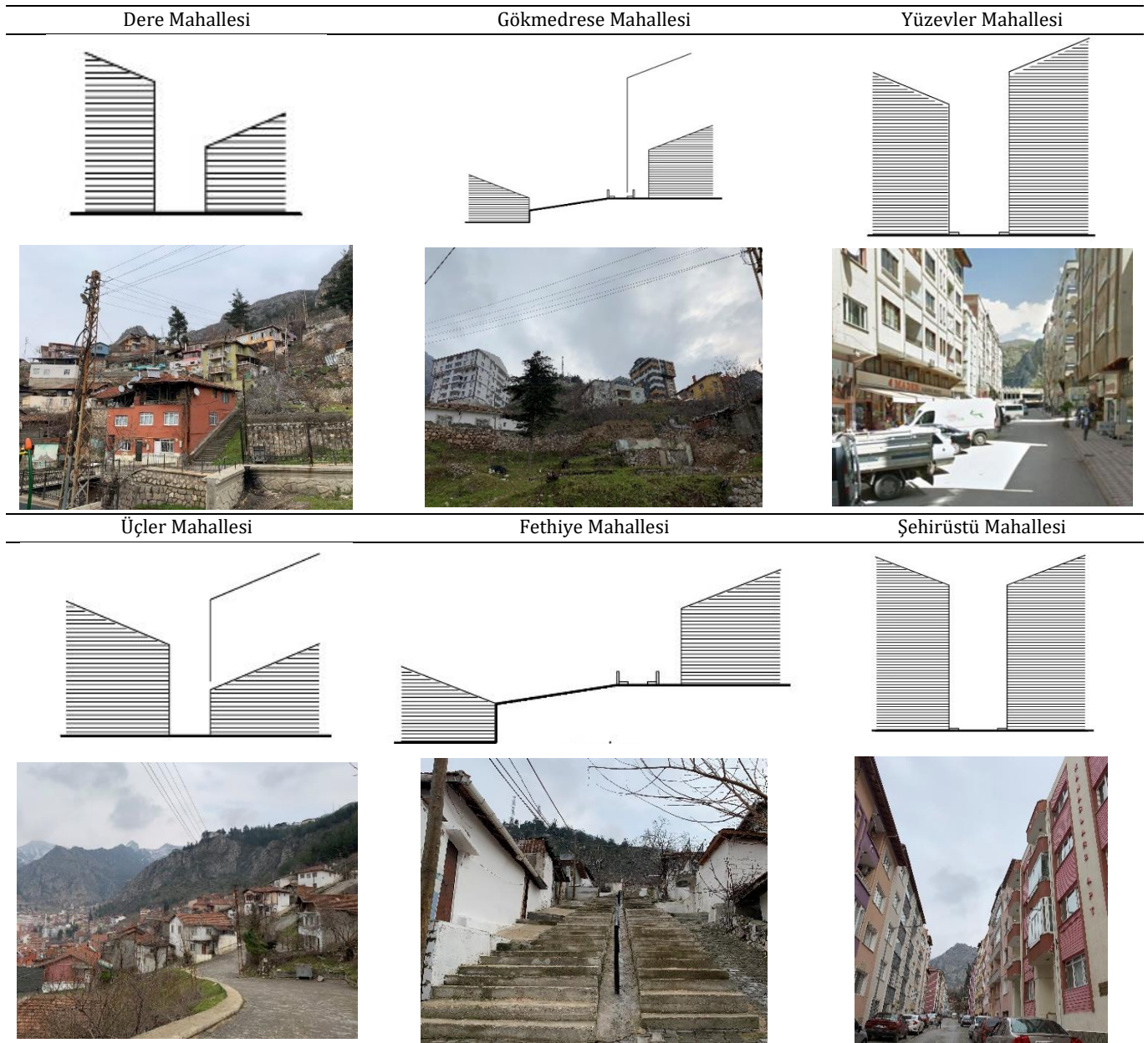
apartmanlar inşa edilmiştir. Araç yollarının yanında tek kişinin geçebileceği 75 cm genişliğinde kaldırımlar bulunurken, bisiklet yolları yer almamaktadır.

Yüzevler Mahallesi Sokak kesiti incelendiğinde; bitişik nizam dört ya da beş katlı konutların bulunduğu görülmektedir. Yapı yükseklikleri 12-15 m arasında değişkenlik gösterirken, sokaklar ise 3 m genişliğindedir. Araç yolları yanında 75-300 cm genişliğinde kaldırımlar bulunurken, bisiklet yolları yer almamaktadır.

Fethiye Mahallesi Sokak kesiti incelendiğinde; bahçeli veya avlulu tek ya da iki katlı konutların yer aldığı görülmektedir. Bahçeleri nedeniyle konutların arasındaki mesafe 3-30 m arasında değişkenlik göstermektedir. Eğimli arazide konumlanan konutların bahçe duvarları arasında 3 m genişliğinde sokaklar vardır. Araç yollarının yanında tek kişinin geçebileceği 75 cm genişliğinde kaldırımlar bulunurken, bisiklet yolları yer almamaktadır.

Üçler Mahallesi Sokak kesiti incelendiğinde; bahçeli veya avlulu tek ya da iki katlı konutların yer aldığı görülmektedir. Yapı yükseklikleri 3-6 m arasında ve konutlar arasındaki mesafe 3-30 m arasında değişkenlik göstermektedir. Eğimli arazide konumlanan konutların bahçe duvarları arasında 3 m genişliğinde sokaklar vardır. Araç yollarının yanında tek kişinin geçebileceği 75 cm genişliğinde kaldırımlar bulunurken, bisiklet yolları yer almamaktadır.

Şehirüstü Mahallesi Sokak kesiti incelendiğinde; bitişik nizam beş katlı konutların bulunduğu görülmektedir. Yapı yükseklikleri 15 m arasında değişkenlik gösterirken, sokaklar ise 3 m genişliğindedir. Araç yolları yanında tek kişinin geçebileceği 75 cm genişliğinde kaldırımlar bulunurken, bisiklet yolları yer almamaktadır (Şekil 14)

Şekil 14. Mahallelerin Sokak Kesitleri

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Sonuçlar

Türkiye’de uygulanan kentsel dönüşüm projelerinde Özçakı (2014)’nın çalışmasında incelediği Sulukule örneğinde bahsedildiği gibi kent merkezlerinde bulunan tarihi alanlarda sosyal alt grubunun fiziksel çevresini modernleştirme kapsamındaki uygulamalarda soylulaştırma çalışmaları yapılmaktadır. Oysaki Özden’in (2010a) toplumsal yenileme olarak belirttiği çalışmasında; dönüşüm uygulamalarının ana hedefi ve önceliği toplumu kalkındırmak, toplumsal yaşam kalitesini artırmak, sağlıklı, güvenli bir çevre oluşturmak olmalıdır. Fakat Dinçer’in (2011) çalışmasında belirttiği gibi; Sulukule, Tarlabası, Süleymaniye, Fener ve Balat gibi çöküntü bölgeler haline gelen kentsel alanların temizlenmesi müdahaleleri ile yalnızca yerel gelirin değil, aynı zamanda yerel halkın kültürel birikimine de zarar verilmiştir. Gecekondu bölgelerinde kentin diğer alanlarından bağımsız düşünülen bir dönüşüm projesi mümkün değildir. Bu noktada alanın yenilenmesi, iyileştirilmesi kapsamında dönüşüm bağlamında neler yapılacağı sorusu doğmaktadır. Bu problem doğrultusunda bu araştırmada; çalışma alanı olarak belirlenen Amasya’nın yaşam kalitesinden söz edilemeyen Yüzevler, Dere, Fethiye, Gökmedrese, Üçler ve Şehirüstü mahallelerinde sosyal, ekonomik, kültürel ve ideolojik yapısına göre alternatif dönüşüm modelleri uygulanarak bir tehdit olarak görülen kentsel dönüşüm fırsat haline dönüştürülebilmesi amaçlanmıştır.

Araştırma kapsamında Amasya kentinde seçilen gecekondu ve kullanım ömrünü tamamlamış olan bitişik nizam apartmanların bulunduğu altı mahallede, sokak dokusu, binalar, adalar, odak ve yeşil alanlar ile sokak kesiti olmak üzere beş başlık altında morfolojik analizler yapılmıştır.

Bapat’ın (1987) önerdiği en ekonomik ve etkili dönüşümde yerleşimin morfolojisinin korunması, yerinde ve yerlisiyle iyileştirme müdahalelerinin yürütülmesi ifadesinden yola çıkılarak; Amasya kenti için dönüşecek mahallelerin morfolojik yapıları analiz edilerek, dokunun bir bütün olarak ele alınması ve korunması amaçlanmıştır. Çalışmanın bu bölgede ve benzer alanlarda yapılacak dönüşüm projelerine altlık oluşturması hedeflenmiştir. Bu kapsamda yapılan analizler sonucunda alandaki problemler şunlardır:

- Yüzevler ve Şehirüstü çok katlı bitişik nizam konutların bulunması nedeniyle yapılar birbirinin ışığını ve manzarasını kesmektedir. Bu yapılar nedeniyle konut yapılarının niteliği ve kalitesi düşmektedir. Ayrıca aydınlanmayan ve yüksek yapılar arasında kalan dar sokaklar birer kuyu etkisi oluşturmaktadır.
- Dere Mahallesi’nin üstünde bulunan dik kayalıklardan kaya düşmesi meydana gelmektedir.
- Mahallelerde kaldırımların yok denecek kadar az olması, varolanların devamlılık arz etmemesi ya da yeterli olmaması yaya ulaşılabilirliğini zorlaştırmaktadır. Sokakların dar olmasından dolayı yaya ve bisiklet yollarına olanak tanınmamıştır.

- Karasal iklim bölgesinde yer alan bölgede bulunan dik dağlar nedeniyle güney yönünde ışık ve güneşlenmeyi önlemektedir. Yapıların yönlenmesi kuzeye doğru olması nedeniyle alan daha soğuktur.
- Alanda bulunan yapılar genellikle kömür sobası ile ısındığından kent içerisinde hava kalitesini düşürerek, kötü koku ve dumana neden olmaktadır.
- Sokakların gece aydınlatma düzeyi yeterli olmaması nedeniyle, özellikle kadın, çocuk ve yaşlılar için güvensiz bölgelere dönüşmektedir.
- Alanda çıkmaz sokakların bulunması, bu sokakların yetersiz aydınlatması ve güvenlik olmaması güvenlik açığı oluşturmaktadır.
- Alanda kamusal alan, rekreasyon alanı, herhangi bir planlanmış yeşil alan ya da yeşil alanla tasarlanmış çocuk oyun alanı bulunmamaktadır. Mevcutta var olan çocuk oyun alanları betonarme zemin üstüne inşa edilmiş oyun gruplarıdır.
- Alanda yaşayan yaşlı nüfus için herhangi bir sosyo-kültürel alan yer alamamaktadır.

Yapılan morfolojik analizler sonucunda gecekondu mahallelerindeki kentsel dönüşüm kapsamındaki fırsatlar şunlardır:

- Çalışma alanında bulunan Yüzevler, Şehirüstü, Fethiye ve Dere mahalleleri Yalıboyu Evleri, Pontus dönemine ait kral kaya mezarları, Harşena Dağı, Surları ve Kalesi ile Yeşilirmak Nehri gibi tarihi alanların ve doğal peyzajın bir arada bulunduğu Amasya’nın tarihi kent merkezine karşı manzaraya sahiptir. Gökmedrese ve Üçler mahalleleri ise Yeşilirmak Nehri, Harşena Dağı, Surları ve Kalesi ile Amasya’nın yeni yerleşimine karşı manzaraya sahiptir.
- Dönüşecek mahalleler Amasya’nın ilk yerleşim alanlarından biri olduğundan dolayı kent merkezine ve ticaret alanlarına yakın konumdadırlar.
- Kent merkezine yakın konumda olmaları nedeniyle ulaşım oldukça kolaydır.
- Dere, Üçler, Gökmedrese ve Fethiye mahallelerinde ayrık nizamda az katlı yapılar birbirinin ışığını ve manzarasını kesmeyecek şekilde konumlanmışlardır.
- İncelenen mahallelerin eğimli bir topografyada yer almaları dönüşüm kapsamında oluşturulacak yeni tasarımlar için bir fırsattır.
- Mevcutta bulunan tasarlanmış bir yeşil alan olmamasına rağmen, konut bahçelerinde yeşil alanlar bulunmaktadır.

Mahallelerin morfolojik analizleri sonucunda gecekondu mahalleleri için kentsel dönüşüm kapsamındaki tehditler şunlardır:

- Mahallelerin eğimli bir topografyada yer almaları dönüşüm kapsamında oluşturulacak yeni tasarımlar için bir fırsat olduğu gibi bir tehdit oluşturmaktadır. Alanda eğimli arazinin düz halde tesviye edilmesiyle 8 katlı iki yapının inşa edilmiştir. Bu yapılardan birisinin inşasında

yüksek istinat duvarına bakan daireler oluşurken, diğeri yüksek beton dolgu üzerine inşa edilmiş olması eğimli alan için bir tehdittir.

- Arazinin eğimli olmasından dolayı ulaşım yayalar ve bisikletliler için ulaşılabilirliği zorlaştırmaktadır.
- Mahallelerin tarihi kent merkezine olan yakınlığı, Amasya'nın yerleşim alanının sınırlı olması ve imara açılacak yeni alanların olmaması nedeniyle dönüşüm kapsamında ele alınacak mahalleler rantsal yönden önem taşımaktadır. Bu mahallelerin yerel yönetimden halka, müteahhitlerden arsa sahiplerine kadar pek çok paydaşı bulunması alanın tasarımı ve planlanması için bir tehdit oluşturmaktadır.

4.2. Öneriler

Dönüşecek mahallelerde elde edilen morfolojik yapı analizleri, problemler, fırsatlar ve tehditler doğrultusunda Amasya kenti için çözüm önerileri; tasarım ve planlama, yeni işlev, iyileştirme, yıkılma kararlarına ilişkin, kentsel alan, yerel halk ve yerel yönetime yönelik öneriler olmak üzere yedi bölümde kategorize edilmiştir (Tablo 2).

4.2.1. Tasarım ve Planlama Önerileri

Analiz edilen mahallelerin dönüşüm sürecinde belirlenen problem, fırsat ve tehditlere göre mimari tasarım ve planlamaya yönelik öneriler şunlardır:

- Mahallelerin kendine özgü eğimli bir topografyaya sahip olmalarına rağmen tehdit olarak görülen araziye tesviye etme veya dolgu çalışmaları ile düz bir zemin haline getirilerek bölgenin kimliği ve silueti tamamıyla kaybedilebilir. Bu nedenle kullanım ömrünü tamamlamış yıkılacak konutların yerine kentin topografik yapısına uygun, eğimle uyumlu, teraslarla ya da köprülerle birbirine bağlanan iki ya da üç katlı konutların inşası gerekmektedir.
- Bu çalışmada mahallelerin sokak dokuları, adaları, binaları ve sokak kesitleri yapılarak morfolojik analizleri sunulmuştur. Yapılacak olan kentsel dönüşüm projesinde yeniden tasarlanan bölgede mevcut morfolojik yapının anlaşılabilir, aslına uygun, geçmişe atıfta bulunulacak yapıların yapılması gereklidir. Kimliksiz, çok katlı, monoton ve tek tip bina yapımından kaçınılmalıdır.
- Morfolojik analizler sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda, alanda küçük parseller üzerine binaların inşa edildiği görülmektedir. Mekânsal kimliğin korunması amacıyla mekânsal benzeşmeye neden olacak şekilde uygulamalardan kaçınılmalı, parsellerin birleştirilerek ada bazında yapılar yapılmamalıdır.
- Alanın fırsat niteliğinde ifade edilen manzara yönünün kaybedilmemesi ve çarpık

kentleşmenin önlenmesi için, birbiri ile uyumlu bir bütün halinde tasarımlar yapılmalıdır.

- Alanın eğimli olması nedeniyle yaya öncelikli olmak üzere, araç, bisiklet, toplu taşıma gibi erişilebilirliği kolaylaştırıcı düzenlemeler yapılması gereklidir. Yayalar için kaldırımlar düşünülmeli, bisiklet yolları tasarlanmalı, toplu taşıma için duraklar belirlenmelidir. Alanda yer alan dik merdivenlerin sahanlıklı olarak düzenlenmesi, soğuk hava koşullarına uygun yarı açık olarak tasarlanması veya yürüyen merdiven, asansör gibi yaşlı ve engelli dostu tasarımların uygulanması gereklidir.
- Alandaki güvenlik açığı için başta aydınlatma düzeyinin ve elemanlarının artırılması gereklidir. Ayrıca güvenlik seviyesinin artırılması amacıyla güvenlik elemanları sayısı artırılmalıdır.

4.2.2. Yeni İşlev Önerileri

Analiz edilen mahallelerin dönüşüm sürecinde belirlenen problem, fırsat ve tehditlere göre yeni işleve yönelik öneriler şunlardır:

- Yapılan analizler sonucunda kamusal alanın bulunmadığı belirtilmiştir. Bu kapsamda sosyal ve kültürel yapıya uygun, yaşlılar için yürüyüş ve spor alanları, çocuklara uygun çocuk oyun alanları ve çeşitli etkinlik alanlarını içeren kamusal alanlar tasarlanmalıdır.
- Bölgede yoğun olarak yaşayan yaşlı nüfusun hızla ulaşabileceği sağlık alanlarını yer alması gereklidir.
- Çocukların, gençlerin, kadınların ve yaşlı nüfusun aktif olarak rol alabileceği kültürel mekânlar, eğitim alanları ve etkinlik alanları oluşturulmalıdır.
- Mahallelerde konutların bahçesi dışında yeşil alan olmamasından dolayı kentsel yerleşim ve sokaklar birbirinden kopuk ve beton dökülmüş alanlardan ibarettir. Mahallelerin bir bütün olarak tasarlanmasında kentsel yeşil kuşaklar, yayaya ait yürüyüş alanları, oturma alanları ve gezinti bölgelerinin oluşturulması gereklidir. Alanın sağladığı manzara bu konuda olumlu bir girdi oluşturmaktadır.

4.2.3. İyileştirme Önerileri

Analiz edilen mahallelerin dönüşüm sürecinde belirlenen problem, fırsat ve tehditlere göre mevcudu iyileştirmeye yönelik öneriler şunlardır:

- Mevcutta bulunan konutların yıkılması veya iyileştirilmesi yoluyla yapılan dönüşümler maddi açıdan oldukça iyi bütçe gerektirmektedir. Fakat daha az bütçe ile halkın kendi evlerini onarabilmeleri yoluyla alanı benimseyen ve toplumsal kimliğini oluşturan halkın yer değiştirmesini önlemektedir. Bu nedenle halka geri ödemeli ya da ödemesiz destek fonları sağlanmalıdır. Bütçe durumuna

göre mevcut bahçeli konutların devlet desteği ile iyileştirilmesi de söz konusu olabilir.

- Sosyal çöküntü bölgeleri haline dönüşen bu mahallelerde konut, ticaret, kamu, sağlık ve eğitim gibi karma arazi kullanımlarına olanak tanınarak mekânın kalitesi artırılabilir. Bu kapsamda hem Amasya kentinin hem de bölgenin ihtiyacı olan kültürel mekânlar, rekreasyon alanları ve spor alanları tasarlanabilir.
- Mahallelerin yerel halkın dışında cazibe merkezi haline gelmesi amacıyla, sokak dokusunun tamamen yıkılıp yeniden yapılması yerine, sokak sağlıklılaştırılması yapılabilir. Alanda bulunan çıkmaz sokaklar iyileştirilerek, mahalle kültürünün yaşatıldığı, güvenli alanlar haline getirilmelidir. Ayrıca bu mekânlar farklı niteliklerde işlevler verilerek, sürpriz mekânlar haline de getirilebilirler.

4.2.4. Yıkılma Kararlarına İlişkin Öneriler

Analiz edilen mahallelerin dönüşüm sürecinde belirlenen problem, fırsat ve tehditlere göre yıkılma kararlarına yönelik öneriler şunlardır:

- Kaya düşmesi riski altındaki Dere Mahallesi'nin boşaltılması ve bu bölgede meydana gelecek herhangi bir güvenlik açığına sebebiyet verilmemesi için binalar yıkılabilir. Alanda kaya düşme riski önlenemezse bu bölge hem mahallelerin hem de Amasya kent merkezi için rekreasyon alanına dönüştürülebilir.
- Mahallelerdeki kullanılamaz durumda olan yapılar bulunmaktadır. Bu yapılar yıkılarak yeni konut alanları, rekreasyon alanları veya kamusal alanlar oluşturulabilir.
- Yüzevler ve Şehirüstü mahallelerinde bitişik nizamlı çok katlı konutların bazıları yıkılarak kentle mahalleler bütünleştirilebilir. Bu alanların yerine Amasya kentinin ihtiyacı olan yeşil alanlarla bir bütün halinde tasarlanan rekreasyon alanlarına dönüştürülebilir.

4.2.5. Kentsel Alana Yönelik Öneriler

Analiz edilen mahallelerin dönüşüm sürecinde belirlenen problem, fırsat ve tehditlere göre kentsel ölçekteki öneriler şunlardır:

- Alanın kentle bütünleşik hale getirilmesi amacıyla, bağlantı noktaları artırılmalı, yeşil kuşaklarla süreklilik oluşturulmalı ve rekreasyon alanları ile kentin kullanımına entegre edilmelidir.
- Alan Amasya'nın hemen her noktasından görülmekte ve dağın eteklerinde yerleşen az katlı gecekondular bir silüet oluşturmaktadır. Bu nedenle bu silüetin korunması amacıyla mevcutta analiz edilen dokunun anlaşılması ve morfolojik yapının değiştirilmeden dönüşüm uygulamaları gerçekleştirilmelidir.
- Çalışma alanına yönelik kentsel altyapı çalışması yapılmamaktadır. Konutlarda hali

hazırda kömür sobası kullanılması, toplu ulaşım araçlarının üst kotlara ulaşımı sağlamaması gibi pek çok altyapı problemi bulunmaktadır. Bu nedenle kentsel altyapı yeni tasarımla ileriye dönük olarak planlanmalıdır.

4.2.6. Yerel Halka Yönelik Öneriler

Analiz edilen mahallelerin dönüşüm sürecinde belirlenen problem, fırsat ve tehditlere göre halka yönelik öneriler şunlardır:

- Mevcutta alanda üst gelir grubuna sahip kişilerin kiracıları ya da alt gelir grubuna sahip mülk sahiplerinin yaşadığı alanda kentsel dönüşüm projesini bir rant olarak görmemeli ya da yeni konut kazanmak amaçlı değil yaşanabilir kaliteli mekâna sahip olmak istemelidir.
- Kentsel alanlar dönüştürülürken mülk sahiplerinin olası kira artışlarına yasal düzenlemeler getirilmelidir. Dönüşecek alanlarda kiracıların haklarının korunması ve tahliyesi için devlet tarafından kira desteği sağlanmalıdır.
- Alanda yaşayan halkın genellikle sosyo-kültürel seviyesi düşüktür. Oysaki halk fikirlerini, isteklerini ve mevcutta olan problemlerini yerel yönetime ve tasarımcı ekibe aktarabilmeli, dönüşüm sürecinde aktif bir paydaş olarak rol oynamalıdır. Bu nedenle bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır.

4.2.7. Yerel Yönetime Yönelik Öneriler

Analiz edilen mahallelerin dönüşüm sürecinde belirlenen problem, fırsat ve tehditlere göre yerel yönetime yönelik öneriler şunlardır:

- Dönüşüm süreçlerinin başarılı olabilmesi, özel ve yerel yönetimin özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve yerel halkın katılımın sağlanmasına bağlıdır (Ahsan & Helvacıoğlu, 2022). Süreç içinde halkın katılımın sağlanmamasıyla halkın doğru şekilde bilgilendirilmemesi kaygı, belirsizlik ve güvensizlik ortamı oluşturmaktadır. Taraflar arasında meydana gelen anlaşmazlıklar sonucunda kararlarda yürütmenin ve uygulamaların durdurulmasıyla da Kadifekale'de meydana gelen dönüşümde olduğu gibi kamu kaynaklarının israfı söz konusu olmuştur (Özden, 2010b). Yaşanan bu sorunların önüne geçmek amacıyla, Amasya'da dönüşüm uygulamaları kapsamında Avrupa uygulamalarında olduğu gibi kent masaları oluşturulmalı, halk fikirlerini ve istekleri yönetim ve uygulayıcılara belirtmeli, yönetimde halkı süreç konusunda bilgilendirmelidir. Gerçekleştirilerek dönüşümden en fazla etkilenecek mahalle sakinlerinin sorunları göz önüne alınmalı ve aidiyet duyguları doğrultusunda katılımcı bir modelle süreç kurgulanmalıdır.

- Dönüşüm projelerinde en büyük risk alanda bulunan yerli halkı yerinden ederek soylulaştırma projelerine yol açmasıdır. Bu durumda o yerin ruhunu oluşturan toplumsal kimlik yok olmakta ve kentlinin hakkı gasp edilerek yaşadığı yeri dolaylı olarak terk etmesine neden olmaktadır. Bu nedenle asıl amaç alanda yaşayan kişileri başka alana taşıyarak, üst gelir grubuna uygun yeni yaşam alanı açılmasını önlemek olmalıdır. Bu kapsamda tarihi merkeze oldukça yakın, manzaraya sahip şehrin gözde yerlerinden biri olan incelenen gecekondulu mahallelerin rant açılması yerel yönetim tarafından önlenmelidir.
- Çöküntü haline gelmiş ve canlılığını yitirmiş kentsel alanların dönüşümünde adaletli rant artışının sağlanması yerel yönetim tarafından sağlanmalıdır. Müteahhitler, mülk sahipleri, kiracılar, kentte yaşayan ve alandan etkilenen bireylerin oluşan ranttan adil bir pay alabilmeleri dönüşümden önce yasalarla belirlenmelidir.
- Alan analizi yapılan mahallelerde olduğu gibi yapı yoğunluğu, kat ve sokak analizleri sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda, dönüşüm öncesi ve sonrası yapı ve nüfus yoğunluklarının artışının önüne geçilmelidir. Dönüşecek alanlarda tek ya da iki katlı yapıların yıkılarak yerine, müteahhitler tarafından çok katlı yapıların inşa edilmesinde yerel yönetimler tarafından ihale şartnameleriyle önüne geçilmelidir.
- Alanın morfolojik yapısı gereği küçük parseller ve yapı adaları üzerinde yer alan binalarla sokak dokusuna uygun önerilen tasarımlar yapılmalıdır. Bu nedenle yerel yönetim tarafından oluşturulacak alanında uzman akademisyen, mimarlar, şehir plancıları, inşaat mühendisleri, sosyologlar ve psikologların bulunduğu dönüşüm kurulu, kent estetik kurulu ile halk ve yerel yönetimler iş birliğinde kentsel tasarım rehberi oluşturulmalıdır.
- Alanın Amasya kenti silüetinde önemli yer oluşturması nedeni ile doğru bir dönüşüm süreci oluşturulabilmesi amaçlanmalıdır. Bu nedenle müteahhitlerin tek parsel üzerinden alanı bölmeleri, alanda dönüşümün başlaması ile parsel bazlı tasarımlara izin vermemelidir.
- Kentsel dönüşüm projelerinde kent ölçeği düşünülmeden parsel bazında yapılan uygulamaların kısa vadede maliyeti yüksek olsa da, uzun vade de daha karlı olacaktır. Türkiye'nin bir gerçeği olan deprem ve sel gibi doğal afetlerle, çağın bir sorunu olan Covid19 gibi oluşacak herhangi bir pandemi sürecinde dirençli şehirler oluşturulması önem taşımaktadır. Dönüşüm sürecinde kentle bir bütün halinde tasarlanmayan alanlarda kamusal alanların oluşturulması mümkün olmadığından, bu uygulamaların yerel yönetimler tarafından önüne geçilmesi ve kamu yararına projelerin üretilmesinin denetlenmesi gereklidir.
- Dönüştürülecek alanlarda yerleşimin gelecek projeksiyonları düşünülerek, kentsel altyapının oluşturulması gerekmektedir.

Bu uygulamalar kısa vadede ekonomik açıdan zarar olarak görülse de kalıcı ve sürdürülebilir projelerle uzun vadede toplumsal ve ekonomik kar oluşturacaktır. Dönüşüm geçirerek bu alanın dönüştükten sonra 20-30 yıl sonrasında alanın yeniden dönüştürülmesinin söz konusu olmaması nedeniyle alana yönelik analiz çalışmaları artırılmalı ve öneriler dikkate alınmalıdır. Mevcutta bulunan gecekondulu yapılardan öğrenerek yeni tasarımların yapılmasıyla, Amasya için kentsel dönüşüm bir tehdit olmak yerine fırsat haline dönüştürülebilir.

Tablo 2. Morfolojik Tespit/Problem/Fırsat/Tehtit ve Önerilerin Sunumu

	Morfolojik Tespit/Problem/Fırsat/Tehtit	Öneriler
Tasarım ve Planlamaya Yönelik Öneriler	Manzara fırsatı	Çarpık kentleşmenin önlenmesi için, birbiri ile uyumlu bir bütün halinde tasarımlar yapılmalıdır.
	Kaldırımların yetersiz olması veya bulunmaması	Yaya, toplu taşıma ve araç erişilebilirliği sağlanmalı ve asansör, yürüyen merdiven ve yarı açık alanlarla desteklenmelidir.
	Eğimli topografya	Yerleşim alanlarının topografik yapısına uygun eğime yerleşen, konutların inşa edilmelidir.
	Yapı adası ve binaların analizi	Parseller birleştirilerek ada bazında yapılar yapılmamalıdır.
	Mevcut sokak kesitleri	Kimliksiz çok katlı, monoton ve tek tip yapılar tasarlanmamalıdır.
	Güvenlik açığı ve az aydınlatma	Aydınlatma düzeyi ve elemanlarının sayısı artırılmalıdır.
	Eğimli arazide konumlanma	Teraslar oluşturulması ile silüeti bozmadan oluşturma
İyileştirmeye Yönelik Öneriler	Mahallelerde alt gelir grubunun yer alması	Halka geri ödemeli ya da ödemesiz destek fonları sağlanmalıdır.
	Mahallelerin sosyal çöküntü bölgeleri haline dönüşmesi	Kültürel mekânlar, rekreasyon alanları ve spor alanları gibi yeni işlevler eklenerek mekânın kalitesini artırma sağlanabilir.

Tablo 2. 'in devamı

	Morfolojik Tespit/Problem/Fırsat/Tehdit	Öneriler
İyileştirme ye Yönelik Öneriler	Çıkılmaz sokaklar	Sokak iyileştirmeleri ve aydınlatmalar
Yeni İşleve Yönelik Öneriler	Alanda kamusal alan, rekreasyon alanı, çocuk oyun alanı olmaması	Alanda sosyo-kültürel yapıyı kalkındırarak kamusal alanlar, rekreasyon alanları ve çocuk oyun parkları tasarlanmalıdır.
	Genç, çocuk, kadın ve yaşlılar için kültürel gelişimi artırıcı alanların bulunmaması	Her yaşa uygun eğitim, etkinlik ve sosyo-kültürel alanlar eklenmelidir.
	Alanda çoğunlukla yaşlı nüfusun yaşaması	Yaşlıların kolaylıkla erişebileceği sağlık alanları yer almalıdır.
Yıkılmaya İlişkin Öneriler	Tüm bireylere yönelik sosyo-kültürel alan olmaması	Çocukların, gençlerin, kadınların ve yaşlı nüfusun aktif olarak rol alabileceği kültürel mekânlar, eğitim alanları ve etkinlik alanları oluşturulmalıdır.
	Mahallelerdeki kullanılamaz durumda olan yapılar	Bu yapılar yıkılarak yeni konut alanları, rekreasyon alanları veya kamusal alanlar oluşturulabilir.
	Dere Mahallesi'nde kaya düşmesi problemi	Dere mahallesinde risk altındaki alanlar ve atıl alanlar boşaltılmalıdır.
Yerel Yönetime Yönelik Öneriler	Yüzeyler ve Şehirüstü Mahallesi'nde yüksek katlı konutların yer alması	Yapıların yıkılması sonucunda oluşan alanlara kentsel yeşil alanlar tasarlanabilir.
	Kentin silüetini oluşturma ve odak noktası olma	Müteahhitlere tek parsel üzerinden izin verilmemeli ve alan bütün olarak tasarlanmalıdır.
	Alanın tarihi kent merkezine yakın olması ve kentte yeni yerleşim alanı bulunmaması	Alanda dönüşüm kapsamı adı altında soylulaştırma çalışmaları yapılmamalı ve rant amacı güdülmemelidir.
Kentsel Ölçekte Öneriler	Yerel yönetimde bilinç düzeyi	Yapılan analizler doğrultusunda araştırma ekibi kurularak, kentsel tasarım rehberi oluşturmalı ve katılımcı bir modelle süreç kurgulanmalıdır.
	Kentle ayrılmış durumda olması	Bağlantı noktalarının artırılması gereklidir.
	Amasya kentinin her noktasından alanın görülmesi	Yapılacak dönüşüm projelerinde silüet korunmalıdır.
Yerel Halka Öneriler	Kömür sobası kullanımı ve ulaşım sorunları	Kentsel altyapı iyileştirilmelidir.
	Kiraçların yaşaması ve geliri yüksek kişilerin bu alanı terk etmiş olması	Halkın bu alanı rant olarak görmemesi ve yaşanabilir kaliteli mekâna sahip olmak istemesi gereklidir.
	Sosyo-kültürel seviyenin düşük olması ve bilinç eksikliği	Fikirlerini yerel yönetime ve tasarımcı ekibe aktararak, aktif rol oynamalıdır. Bu nedenle bilinçlendirme seminerleri verilmelidir.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Yazarın makaleye sağladığı katkı oranı tamdır.

Çatışma Beyanı

Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Çalışmada, araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

KAYNAKÇA

- Ahsan, M.M. & Helvacıoğlu, C. (2022). Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Projelerine Paydaşların Katılımı: Aktaş ve Yatıkmuşluk TOKİ Konutları Proje Örneği. *Journal of Political Administrative and Local Studies*, 5(2), 121-143.
- Akalın, M. (2016). Kentsel Dönüşümün Karanlık Yüzü: Soylulaştırma, Yerinden Edilme ve Mekansal Dışlanma, *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 7(14), 287-319.

- Aydınlı, H. İ. & Turan, H. (2012). Kuramsal ve Yasal Çerçeve Türkiye'de Kentsel Dönüşüm, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28, 61-70.
- Balamir, M. (2002). Türkiye'de Kentsel İyileştirme Girişimlerinin Gündeme Alınması ve Planlama Sisteminde Gereken Değişiklikler. *Yapı Dergisi*, 253, 66-70.
- Balcan, C. (2014). 5366 Sayılı Yenileme Yasası ve Bir Dönüşüm Hikâyesi: Süleymaniye. ODTÜ II. Kentsel Politikalar Planlaması ve Yerel Yönetimler Öğrenci Konferansı, 3 Mayıs 2014, Ankara.
- Bapat, M. (1987). What will 'the International Year of Shelter for the Homeless' bring for the urban poor?, *Habitat International*, 11(3), 5-22.
- Bayhan, B. (2013). Akitera, <https://www.arkitera.com/haber/bir-zamanlar-sulukule-wardi/> [Erişim Tarihi: 15.01.2023].
- Beyond Plan, (2022). Beyond Plan projects, [Erişim Tarihi: 07.02.2022].

- http://beyondplanb.eu/projects/project_kop_van_zuid.html#1
- Castells M. (2010). The City And Social Movements, www.socgeo.ruhosting.nl/html/files/geoapp/Werkstukken/Castells2.pdf [Erişim Tarihi: 15.01.2023].
- Couch, C. (1990). *Urban Renewal: Theory and Practice*, Londra: Macmillan Education.
- Çavdar, S. Sulukule, <https://www.pinterest.it/scavdar/sulukule/> [Erişim Tarihi: 01.02.2022].
- Demirkıran, S. (2008). Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Yerel Yönetimlerin Rolü: Bursa Büyükşehir Belediyesi Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Diñer, İ. (2011). The Impact of Neoliberal Policies on Historic Urban Space: Areas of Urban Renewal in Istanbul. *International Planning Studies*, 16(1), 43-60.
- Ersoy, M. (2005). *Yeni İmar Yasası Hazırlanması Sürecinde Plan Uygulama Araçlarının Önemi*. TMMOB Şehir Plancıları Odası, Yeni İmar Kanununa Doğru: Şehircilik, Plan-lama ve İmar Üzerine Yeni Yaklaşımlar Sempozyumu, 18 Mart 2005, Ankara.
- Gibson, L. & Stevenson, D. (2004). Urban Space and the Uses of Culture. *International Journal of Cultural Policy*, 10(1), 1-4.
- Gül, A. & Küçük, V. (2001). Kentsel Açık-Yeşil Alanlar ve Isparta Kenti Örneğinde İrdelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, A(2), 27-48.
- Gürel Üçer, Z. A. & Yılmaz, G. (2004). Kent Ütopyaları Kapsamında Konut Tipolojileri, *G.Ü. Fen Bilimleri Dergisi*, 17(4), 133-147.
- Güzey, Ö. (2009). Sulukule’de Kentsel Dönüşüm: Devlet Eliyle Soylulaştırma, *Mimarlık Dergisi*, (346).
- Harvey, D. (2010). *Postmodernliğin Durumu*, Sungur Savran (çev.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Harvey, D. (2018). *Asi Şehirler*, Ayşe Deniz Temiz (çev.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Holcim Foundation, (2014). Urban integration of an informal area, Medellin, [Erişim Tarihi: 26.01.2023], <https://www.holcimfoundation.org/projects/urban-integration-of-an-informal-area-medellin>
- <http://mimdap.org/2011/02/barangaroo-sidney-limany-kentsel-donuthum-projesi/>
- Jacobs A. & Appleyard D. (1987). Toward an Urban Design Manifesto, *American Planning Association Journal*, 53, 112-120.
- Keleş, R. (2016). *Kentleşme Politikası*, Ankara: İmge Kitapevi.
- Kösten, Y. Ö. (2016). Kentsel Dönüşümün Tek Alternatifi mi var? YİK-YAP. *Mimarlık Dergisi*, 387, 58-64.
- Lefebvre, H. (1968). L’irruption de Nanterre au sommet. *L’homme et la société*, 8(1), 49-99.
- Lefebvre, H. (2015). Şehir Hakkı, (çev.) Işık Ergüden, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- LeGates, R. & Stout, F. (1998). *Modernism and Early Urban Planning* (2. edition), New York: Routledge.
- Lichfield, D. (1992). *Urban Regeneration for the 1990’s*, London Planning Advisory Committee, London.
- Lovell, N. (2005). *Belonging in need of emplacement? Locality and Belonging*, (ed.) Nadia Lovell, Londra ve New York: Routledge, 1-23.
- Lovering, J. & Evren, Y. (2011). Urban Development and Planning in İstanbul. *International Planning Studies*, 16(1), 1-4.
- Madanipour, A. (2000). *Public space in the city, Design Professionals and the Built Environment*, New York: Wiley.
- Marcuse, P. (2010). *Rights in Cities and the Right to the City*, Cities for All, Habitat Chile: International Coalition, 87-98.
- Marsh, A. (2008). *A Brief History of Gypsies in Turkey We Are Here: Discriminatory Exclusion and Struggle for Rights of Roma in Turkey*, İstanbul: Mart Matbacılık, 5-21.
- Maslow, A. (1943). A Theory of Human Motivation, *Psychological Review*, 50(4), 370-396.
- Mimdap, (2011). Barangaroo Sidney Limanı Kentsel Dönüşüm Projesi, [Erişim Tarihi: 07.02.2022],
- Monclus, F. J. (2000). Barcelona’s Planning Strategies: from ‘Paris of the South’ to the Capital of West Mediterranean, *GeoJournal*, 51, 57-63.
- Oç, T. & Tiesdell, S. (1997). *The Death and Life of City Centres, Safer City Centres: Reviving the Public Realm*, Londra: Paul Chapman Publishing.
- Özçakı, M. (2014). Sulukule Mahallesi’nde 1Modernlik” İsteğinin İfadesi ve Etkileri, *Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi*, (1).
- Özden, P. P. (2001). Kentsel Yenileme Uygulamalarında Yerel Yönetimlerin Rolü Üzerine Düşünceler ve İstanbul Örneği. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 23-24:255-270.
- Özden, P. P. (2010a). *Kentsel Yenilemenin Unutulan Ögesi: Toplumsal Yenilenme*, İstanbul: Örgün Yayınevi.
- Özden, P. P. (2010b). *Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Politikaları ve Mevzuatına Eleştirel Bir Bakış*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Pérouse, J. F. (2011). *İstanbul’la Yüzleşme Denemeleri*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Pugalıs, L. & Giddings, B. (2011). A Renewed Right to Urban Life: A Twenty- First Century Engagement with Lefebvre’s Initial “Cry”, *Architectural Theory Review*, 16(3), 278-295.
- Purcell, M. (2002), Excavating Lefebvre: The Right to the City and its Urban Politics of the Inhabitant, *GeoJournal*, 58, 98-158.
- Roberts, P. & Sykes, H. (2000). *Urban Regeneration, A Handbook*, Londra: Sage Publications.
- Roberts, P. (2000). *The Evolution, Definition and Purpose Of Urban Regeneration*, New Delhi: Sage Publications.
- Rossi, A. (2006). *Şehrin Mimarisi*, İstanbul: Kanat Yayınevi.
- Sadri, S.Z. (2013). *Kentsel Dönüşüm ve Kentte İnsan Hakları*. Kentsel Dönüşüm ve İnsan Hakları, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2-16.
- Saraç, M. (2015). *Kentsel Dönüşüm ve Gelişimi, Sosyal Boyutu*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Schubert, D. (1996). Yenileme ya da Onarma: Kentleri Modernleştirmede Madalyonun İki Yüzü, *Defter Dergisi*, 26, 59-82.

- Seydioğulları, H. S. (2016). Yeni Yasal Düzenlemelerle Kentsel Dönüşüm. *Planlama Dergisi*, 26(1), 51-64.
- Tekeli, İ. (2003). *Kentleri Dönüşüm Mekânı Olarak Düşünmek*, Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, TMMOB Şehir Plancıları Odası, Yıldız Teknik Üniversitesi, 11-13 Haziran 2003, İstanbul.
- Tekeli, İ. (2009). *Konut Sorununu Konut Sunum Biçimleriyle Düşünmek*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (2011). *Kent, Kentli Hakları, Kentselleşme ve Kentsel Dönüşüm*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- UNESCO, (2005). *International Public Debates Urban Policies and the Right to the City*. Urban Policies and the Right to the City, Paris, 2005.
- Uslu A. & Yetim, L. (2006). Çağdaş Kentsel Çevre Yaratma Çabalarına Bir Örnek: Ankara Portakal Çiçeği Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi, *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 3(2), 169-179.
- Uysal, Ü. E. (2006). Soylulaştırma Kuramlarının İstanbul'da Uygulanabilirliği Cihangir Örneği. *Planlama Dergisi*, 2, 77-91.
- Vardar, N. (2012). <https://m.bianet.org/kurdi/kent/141339-fatih-belediyesi-nin-fener-balat-ayvansaray-da-acelesivar>, [Erişim tarihi: 02.03.2022].
- Yedekçi, G. (2015). *Dünya'da ve Türkiye'de Uygulanmış Örnekleri ve Özgün Dönüşüm Önerisi ile Kentsel Dönüşüm*, İstanbul: Mimarlık Vakfı İktisadi İşletmesi.
- Yolcu, F. (2021). Türkiye'de Kentsel Dönüşümün Yasalar ve Aktörler Üzerinden Dönemsel Olarak Değerlendirilmesi, *Planlama Dergisi*, 31(3), 393-401.

© Author(s) 2023.

This work is distributed under <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>